

Mario Tomas

(Slavonski Brod)

Ante Nazor

(Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb)

PRIKAZ I ANALIZA BORBI NA BOSANSKOPOSAVSKOM BOJIŠTU 1992.

UDK 355.4(497.6 Bosanska Posavina)''1992''

Pregledni rad

Primljeno: 21. 10. 2012.

U radu je na temelju literature i dostupne dokumentacije prikazan i analiziran tijek borbi na bosanskoposavskom bojištu 1992. Autor upozorava na kontroverznost obrađene teme i njezino vezivanje uz neznanstveni pristup interpretacije prošlosti. Težište rada usmjereno je na vojni aspekt sukoba, s naglaskom na razdoblje od lipnja do listopada 1992., koji je doveo do konačnog ishoda između sukobljenih strana.

Ključne riječi: Domovinski rat, Republika Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Bosanska Posavina, vojska

Uvod

Proučavanje Domovinskog rata kao novijeg događaja iz hrvatske povijesti izaziva veliko zanimanje upravo zbog svoje recentnosti i velikog broja samih ratnih aktera prisutnih u društvenom i javnom životu. Polazeći od takve pretpostavke, sasvim je razumljivo da je o njemu napisano mnoštvo knjiga i članaka raznih vrsta, publicističkih, memoarskih i znanstvenih. Teme koje u njima uglavnom dominiraju politička su zbivanja i borbena djelovanja na području Republike Hrvatske, uz neznatno spominjanje onih u Bosni i Hercegovini, koja su strateški gledano za Hrvatsku bila od jednakog, a u nekim trenucima zbog potrebne operativne dubine i važnijeg značaja. Pozornost u ovom radu prije svega će biti usmjerena na suradnju i zajedničko djelovanje Hrvatske vojske i Hrvatskog vijeća obrane u Bosanskoj Posavini 1992.

Drugi razlog aktualnosti ove teme jest stavljanje rata u Bosanskoj Posavini u kontekst navodnog političkog dogovora koji je doveo do konačnog ishoda

između sukobljenih strana. Turbulentno razdoblje Domovinskog rata do danas obilježavaju kontroverze, pa iste nisu zaobišle ni interpretaciju prošlosti vezane uz njega. Rat u Bosanskoj Posavini 1992. je, uz Vukovarsku bitku, klasičan primjer spomenutih kontroverzi, koje se vežu uz neznanstveni pristup interpretaciji prošlosti, prilikom čega se pristranim tumačenjima želi prezentirati znatno pojednostavljena slika. Zbog toga je pisanje rada o Posavskom bojištu, koje je obilježeno kontroverzama, sasvim sigurno otežano. Dodatni problem predstavlja izostanak literature adekvatne historiografske vrijednosti koja bi pomogla raščlambiti ove teme. Unatoč tome, kako bi se dobila stvarna slika stanja na terenu, tema ovog rada koncentrirana je na vojni aspekt rata u Bosanskoj Posavini 1992., točnije na razdoblje od lipnja do listopada, kada su Hrvatska vojska i Hrvatsko vijeće obrane bili u odsudnoj obrani u odnosu na Vojsku Republike Srpske koja je izvodila napadnu operaciju „Koridor-92“. Navedeni vojni aspekt ove teme do danas nije istražen u kompletnom obujmu; zbog toga je cilj ovoga rada analizirati sukobljene strane i tijekom samih borbi uz kratak osvrt na zemljopisne i političke aspekte sukoba kako bi se dobila realna predodžba ove „epizode“ Domovinskog rata u odnosu na nerealne naknadne konstrukcije.

Prostorno i demografsko određenje pojma Bosanske Posavine

U zemljopisnom smislu prostor Bosanske Posavine definiran je kao ravničarski pojas BiH u porječju rijeke Save. Proteže se uzduž njezina toka koji je, s bosansko-hercegovačke strane, na zapadu omeđen ušćem Une, a na istoku ušćem Drine u Savu. Prostor Bosanske Posavine sačinjavao je do 1991. dio ili cjelinu prostornosti sljedećih općina: Bosanska Dubica, Bosanska Gradiška, Srbac, Bosanski Brod, Derventa, Odžak, Modriča, Gradačac, Bosanski Šamac, Orašje, Brčko, Srebrenik, Bijeljina, Lopare, Ugljevik. Pored zemljopisnog pojma Bosanske Posavine (zemljopisna Posavina) u hrvatskom se društvu, naročito od početka devedesetih godina prošlog stoljeća, ustalio i jedan, zemljopisnim određenjem tek djelomično uvjetovan pojam Bosanske Posavine. Naime, od vremena raspada Jugoslavije, državnog osamostaljenja njezinih republika, formiranja samostalne države Bosne i Hercegovine, srpske velikodržavne agresije u Hrvatskoj i BiH, upotreba termina Bosanska Posavina gotovo se bez izuzetka koristi za označavanje tek onog njezina teritorijalno kompaktnog dijela koji je pretežito nastanjen Hrvatima te tom dijelu gravitirajućih hrvatskih krajeva koji zemljopisno ne pripadaju posavskom pojasu.¹ Budući da je Bosanska Posavina područje smješteno u sjevernom dijelu BiH, uz rijeku Savu, ono uvelike gravitira prema Republici Hrvatskoj. Povezanosti s Hrvatskom doprinosila su i četiri mosta na rijeci Savi: Slavonski Brod – Bo-

¹ Saša Mrduljaš, „Prostorno-demografsko određenje etničkog i političkog pojma Bosanske Posavine“, *Nova prisutnost* 7 (2009), 85-86.

sanski Brod, Slavonski Šamac - Bosanski Šamac, Županja – Orašje i Gunja – Brčko.²

Za razliku od zemljopisnog, kod etničkog pojma Bosanske Posavine (pretežito Hrvatima nastanjeni prostori) teritorijalni okvir nije preciznije određen. Unatoč tome što je riječ o prostoru koji je imao bitan nacionalnohrvatski značaj, za koji je vladao izrazit interes hrvatske javnosti, o kojemu su se vodile i vode svestrane rasprave, doživljaj o prostornosti koju zauzima ostao je prepušten individualnim predodžbama. Budući je ustaljena praksa da se predodžbe o etničkom karakteru pojedinih dijelova BiH formiraju na temelju uvida u etničke strukture općina koje ti dijelovi BiH obuhvaćaju, prostornost se etničkog pojma Bosanske Posavine najčešće određivala prostornošću koju formiraju posavske općine u kojima su 1991. Hrvati bili većinom, ili značajnim dijelom stanovništva. Konkretno, u općinama Bosanski Brod, Derventa, Odžak, Modriča, Gradačac, Bosanski Šamac, Orašje i Brčko. Prema ovakvoj koncepciji broj stanovnika Bosanske Posavine bio bi 319.593, od toga su Hrvati činili 133.467 ili 41,76%, Muslimani-Bošnjaci 70.907 ili 22,19%, Srbi 88.484 ili 27,69%, Jugoslaveni 18.145 ili 5,68% i ostali 8.590 ili 5,68%.³

Iz uvida u brojčanu nacionalnu zastupljenost i veličine etničkih prostora, uočljivo je da je etnička Posavina imala pretežito hrvatski karakteri i da su je upravo hrvatski prostori činili posebnom etničkom i prostornom cjelinom u odnosu na susjedne regije Bosansku Krajinu, Semberiju i pretežito Bošnjacima nastanjene krajeve sjeverne Bosne. Iz navedenog primjetno je da je u etničkoj Posavini živjelo približno 90.000 Srba dok su srpske enklave zauzimale oko 40% njezina teritorija. To je bilo dovoljno da srpsko političko vodstvo, u skladu sa svojim kriterijima i zbog strateške važnosti, praktički cijelu Bosansku Posavinu smatra srpskom. Takvima su doživljavali i prostore na kojima su imali daleko manji udio u ukupnom stanovništvu i vlastitim etničkim teritorijima. Na primjer, pretežito Hrvatima i Bošnjacima nastanjene dijelove istočne Hercegovine (dio općina Mostar i Čapljina, općine Stolac i Ravno). Doživljaj navedenih prostora kao srpskih podrazumijevao je da ih se stavi pod srpsku političku i vojnu kontrolu.⁴

Bosanska Posavina od početka višestranačja do rata u kontekstu zbivanja u Bosni i Hercegovini

Uspostava višestranačja na prostoru tadašnje Jugoslavije omogućila je artikuliranje nacionalnih pozicija, kako na prostoru cijele bivše države, tako i u

² Marjan Đorđić, *Bosanska Posavina (povijesno zemljopisni pregled)* (Zagreb, 1996), 10.

³ Mrduljaš, „Prostorno-demografsko“, 86-89.

⁴ Ibid, str. 95-96.

BiH. Demokratski procesi širili su se iz zapadnih jugoslavenskih republika, a prvi slobodni izbori u Bosni i Hercegovini održani su 18. studenoga 1990. Koalicija nacionalnih stranaka (ne)očekivano i uvjerljivo je pobijedila osvojivši svih sedam mjesta za članove Predsjedništva i 84% mandata u Skupštini Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine. Vrijeme jednostranačja i komunističke vladavine prošlo je. Komunistička elita sukobila se na etno-nacionalnim pitanjima, Savez komunista urušio se po nacionalnoj osnovi, a rezultati izbora odražavali su nacionalnu strukturu stanovništva Bosne i Hercegovine.⁵ Na osnovi navedenih izbornih rezultata u studenom 1990. godine, u Bosni i Hercegovini pa tako i u Bosanskoj Posavini uspostavljena je općinska, višestranačka državna uprava. U šest temeljnih općina Bosanske Posavine (Derвента, Bosanski Brod, Odžak, Modriča, Bosanski Šamac i Orašje), Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine ostvarila je izbornu pobjedu, pa su zastupnici ove stranke imali većinu u općinskim parlamentima. Također, sukladno izbornim rezultatima, u navedenih šest općina za predsjednike su izabrani Hrvati.⁶

Posljednja sjednica Skupštine SR Bosne i Hercegovine, prije međunarodnog priznanja i totalnog rata, održana je 24. i 25. siječnja 1992. Tada je u odsutnosti velike većine srpskih zastupnika (Srpske demokratske stranke i Srpskog pokreta obnove) donesena odluka o raspisivanju referenduma za utvrđivanje statusa Bosne i Hercegovine. Referendum je održan 29. veljače i 1. ožujka 1992. Nešto manje od dvije trećine (62,68%) stanovnika SR BiH, uglavnom Muslimana i Hrvata, izjasnilo se za neovisnost i samostalnost države. Bila je to odluka koja je vodila samostalnosti, ali i totalnom ratu u Bosni i Hercegovini, koji su, uz prethodnu političku pripremu i uz pomoć JNA te dijela savezne administracije, pokrenuli i započeli čelnici SDS-a. Srpski zastupnici u Skupštini SR BiH su 24. listopada 1991., nakon neuspjelog sporazuma i političkog razlaza sa Strankom demokratske akcije, osnovali Skupštinu srpskog naroda u Bosni i Hercegovini.⁷ Oslanjajući se na srbiziranu JNA i na vlastitu vojnu nadmoć, srpsko političko vodstvo nije osjećalo potrebu za kompromisnim rješenjem međunacionalnih odnosa u BiH, već se odlučilo upotrebom vojne sile ostvariti vlastite, maksimalističke ciljeve, tj. uspostaviti srpsku državu, koja bi ostala u sastavu *savezne države Jugoslavije kao njena federalna jedinica*.⁸

Spomenuti demokratski proces omogućio je stvaranje političkog prostora za povoljniji status Hrvata u BiH. Suočeni s agresivnom srpskom politikom,

⁵ Ivica Lučić, „Bosna i Hercegovina od prvih izbora do međunarodnog priznanja“, *ČSP 1* (2008), 110-111.

⁶ Dragan Lukač, *Ratni zločini u Bosanskoj Posavini: (1992.-1995.)* (Zagreb-Orašje, 1997), 21.

⁷ Lučić, „Bosna i Hercegovina“, 134.

⁸ Miroslav Tuđman, *Istina o Bosni i Hercegovini; dokumenti 1991. – 1995.* (Zagreb, 2005), 119.

nepovjerljivi prema neprincipijelnoj politici muslimanske elite i nemoćne bosansko-hercegovačke vlasti, hrvatski političari organizirali su nacionalne obrambene zajednice na prostorima gdje su Hrvati činili etničku većinu s ciljem da unutar složeno uređene BiH hrvatski narod bude ravnopravan sa ostalima dva naroda. Najprije je 12. studenog 1991. u Bosanskom Brodu osnovana Hrvatska zajednica Bosanska Posavina (HZBP). Zatim je 18. studenog 1991. u Grudama donesena odluka o uspostavi Hrvatske zajednice Herceg Bosna (HZHB). U Odluci je naglašeno da će HZ H-B "poštovati demokratski izabranu vlast Republike Bosne i Hercegovine sve dok postoji državna nezavisnost Bosne i Hercegovine u odnosu na bivšu ili svaku drugu Jugoslaviju." Posljednja proglašena hrvatska teritorijalna jedinica bila je Hrvatska Zajednica Srednja Bosna, 27. siječnja 1992. Motivi formiranja hrvatskih zajednica bili su znak upozorenja u odnosu na nastalu političku krizu, ali i znak pripadnosti BiH, u okviru njezine suverenosti.⁹ S političkog aspekta gledano, riječ je bila o okolnostima unutar kojih je uspostava pretežito hrvatske, posavske autonomne jedinice u BiH izgledala više nego izvjesnom. Prilikom određivanja njezine teritorijalne osnove tvorci HZ Bosanske Posavine vodili su se obujmom i granicama tadašnjih posavskih općina. Tako su njezinim dijelom proglašene većinski hrvatske općine Bosanski Brod, Odžak, Bosanski Šamac i Orašje, ali i općine Derventa, Modriča, Gradačac i Brčko, u kojima su po popisu iz 1991. godine Hrvati bili značajno zastupljenom manjinom.¹⁰ Jedini dio HZ Bosanske Posavine koji je u nju uključen na temelju etničkog, administrativnim granicama neuvjetovanog načela bio je Hrvatima većinski nastanjen sjeverozapadni dio općine Doboj. Sveukupno, trebala je obuhvaćati 2.595 km² na kojima je po popisu iz 1991. živjelo 367.348 stanovnika. Od toga 134.092 ili 36,50% Hrvata, 104.377 ili 28,41% Bošnjaka, 99.944 ili 27,21% Srba, 19.616 ili 5,34% Jugoslavena i 9.319 ili 2,54% ostalih. Međutim, ratna i politička zbivanja u BiH nikad nisu omogućila da HZ Bosanska Posavina, koja je u listopadu 1992. postala dijelom jedinstvene HZ Herceg-Bosne,¹¹ obuhvati sve prostore na kojima je proglašena te da unutar BiH i međunarodne zajednice bude priznata kao konstitutivna teritorijalna jedinica.

Predstavnici političkih stranaka srpskog naroda u u novoosnovanim višestranačkim općinskim organima, prema uputama svog rukovodstva, ponašali su se kao i u drugim dijelovima BiH. Opstruirali su i blokirali rad legalnih općinskih vlasti, posebno od kraja 1991. U Bosanskoj Posavini osnivane su „srpske opštine“ i „srpski krizni štabovi“.¹²

⁹ Lučić, „Bosna i Hercegovina“, 134; Kasim Begić, *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do daytonskog sporazuma (1991-1996)* (Sarajevo, 1997), 65.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Karlo Rotim, *Obrana Herceg Bosne 1* (Široki Brijeg, 1998), 271.

¹² Lukač, *Ratni zločini*, 22.

Iz navedenoga je jasno da su postojale potpuno različite nacionalne i političke koncepcije o ustroju BiH, a kada je većina njezinih građana, uglavnom Hrvata i Muslimana, na referendumu 29. veljače i 1. ožujka 1992. odlučila o izdvajanju iz Jugoslavije, a većina Srba odlučila ostati u Jugoslaviji, rat je postao neizbježan. Upotreba vojne sile od strane srpske političke elite iz BiH u svojoj je intenzivnoj formi započela upravo u Bosanskoj Posavini.¹³

Bojno polje i sudionici

Prirodno izdvojeni prostor Bosanske Posavine omeđen je sjeverno tektonskim rovom rijeke Save, na zapadu rijekom Ukrinom i planinom Motajicom, južno planinama Trebava i Majevisa, a na istoku rječicom Lukavac. Sa središnjim dijelovima Bosne i Hercegovine povezan je prije svega prirodnim prolazom dolinom rijeke Bosne kroz dobojsku i vrandučku klisuru, dok su zapadni dijelovi dostupni kroz također prirodni prolaz uz rijeku Ukrinu. Bosanska Posavina nalazi se na široko otvorenoj i lako prohodnoj peripanonskoj nizini. Sjevernu je granicu povukla rijeka Sava, koja krivuda i često plavi svoju aluvijalnu ravan, pa je zbog toga, a i zbog izuzetnog tranzitnog značenja peripanonske nizine, rijeka premoštena na više mjesta. Poljoprivredne površine su dominantna kategorija zemljišta, zauzimaju uglavnom više od 50%, a na nekim mjestima i do 95% površine. Šumski kompleks obuhvaća 38% ukupne površine regije. Strukturu zemljišta, s aspekta šumskog kompleksa, čine visoke šume, izdanačke šume i neobraslo šumsko zemljište.¹⁴

Zona na kojoj su se odvijala borbena djelovanja približnih je dimenzija 80 x 50 km². Na istoku je uža, oko 30 km, a na zapadu izdužena na oko 50 km. Ukupna površina borbene zone je oko 3500 km². Sjeverna granica zone je rijeka Sava, od sela Bosanski Kobaš do sela Brezovo Polje, a južna granica proteže se linijom Čelić – Ormanica – Gradačac – Teslić.

U zemljopisnom pogledu, zona izvođenja operacija zauzima središnji dio sjevernog dijela Bosne i Hercegovine. U hidrografskom smislu, ovo je središnji tok rijeke Save i donjih tokova njezinih pritoka, Ukline, Bosne i Tinje. Zemljište zone karakteriziraju plodne ravnice na sjeveru, a prema jugu zemljište se blago uzdiže prema niskim planinama Vučjak, Trebava, Majevisa i Ozren, gdje nadmorska visina ne prelazi 500 metara. Prosječna nadmorska visina iznosi 250 metara i zemljište je na cijelom prostoru zone tenkoprohodno.¹⁵

Iz navedenog je lako uočljivo da je bojno polje, zbog svoje prohodnosti izuzetno pogodno za izvođenje operacija u kojima su nositelj oklopne snage,

¹³ Mrduljaš, „Prostorno-demografsko“, 91-92.

¹⁴ Đorđić, *Bosanska Posavina*, 26.

¹⁵ Novica Simić, *Operacija Koridor-92* (Banja Luka, 2011), 63-64.

a napadna operacija Vojske Republike Srpske, pod nazivom *Koridor – 92* bila je upravo takva. Šumovit teren je također element koji ne ide u prilog obrambenim snagama, a razlog je u otežanom primjećivanju neprijateljskih pokreta.

Sukobljene strane

Vrijeme od promjene vlasti pa do početka rata u Bosni i Hercegovini obilježavaju pripreme političkih stranaka za sve izgledniji sukob. Intenzitet tih priprema nije jednak poglavito iz razloga što je početna etapa različita. Već je utrka u naoružanju znakovit odraz krize i međunacionalnih odnosa na široj razini. Sva tri konstitutivna naroda naoružavaju se tajno i zasebno. Po istom se principu i ustrojavaju. Prednjačila je Srpska Demokratska Stranka (SDS) koju je oružjem opskrbljivala posrbljena JNA. Hrvatski narod u organizaciji Hrvatske Demokratske Zajednice također se naoružava, doduše u manjim količinama nego Srbi, no dovoljnim da se postupno umanju osjećaj inferiornosti nakon što je JNA razoružala republičku Teritorijalnu obranu.¹⁶ Organiziranje i naoružavanje Hrvata u Bosni i Hercegovini počinje 1991., tada uglavnom pješackim naoružanjem dobivenim iz Republike Hrvatske ili kupljenim na ilegalnom tržištu.¹⁷ Hrvatsko vijeće obrane kao vojno i vrhovno tijelo hrvatske obrane u Hrvatskoj Zajednici Herceg-Bosni formalno je osnovano 8. travnja 1992. radi koordinacije djelovanja mjesnih vojnih snaga bosansko-hercegovačkih Hrvata i Muslimana. Civilna sastavnica Hrvatskog vijeća obrane bila je zamišljena kao privremena najviša izvršna i administrativna vlast na teritoriju Hrvatske Zajednice Herceg-Bosne, dok vlada Republike Bosne i Hercegovine ne preuzme odgovornost za zaštitu svih građana nove države.¹⁸ Na strateškoj razini HVO-om je zapovijedao Glavni stožer, a na nižoj operativnoj razini općinski stožeri HVO-a, koji od svibnja 1992. prepuštaju mjesto brigadama HVO-a koje se ustrojavaju po teritorijalnim značajkama (većinom prema općinama). Obilježje vojnog krila HVO-a bila je milicijska organizacija, ustrojena po općinama, nepokretna s naglašenim defanzivnim karakterom. Pokretnije su profesionalne postrojbe koje su bile malobrojne, i koje su kvalitativan pomak doživjele u 1994. grupiranjem u gardijske brigade i nekoliko podstožernih postrojbi razine pješačke bojne.¹⁹ U takvim okolnostima, u kojima su postrojbe bile uglavnom općinski organizirane i zatvorene, jedan od većih problema HVO-a bio je i u znatnom utjecaju lokalne (općinske) civilne

¹⁶ Davor Marijan, „Vještački nalaz: o ratnim vezama Hrvatske i Bosne i Hercegovine (1991.-1995.)“, *ČSP* 2 (2004), 222.

¹⁷ Davor Marijan, „Bosna i Hercegovina 1991.-1995.- u godinama nesvršenog rata“, *Status* 3 (2004), 100.

¹⁸ Charles Schraeder, *Muslimansko-hrvatski građanski rat u Srednjoj Bosni* (Zagreb, 2004), 55.

¹⁹ Marijan, „Vještački nalaz“, 226.

strukture te zavičajnih interesa i odnosa na lokalne postrojbe HVO-a. To je još više narušavalo ionako slabu zapovjednu hijerarhiju, te je u vojne poslove, odluke i djelovanja unosilo nefunkcionalnost.²⁰

S druge strane, Vojska Republike Srpske korijene svog nastanka ima u postrojbama JNA koje su bile raspoređene na teritoriju Bosne i Hercegovine. U proljeće 1992. Druga vojna oblast JNA krenula je u ubrzano naoružavanje srpskog stanovništva u Bosni i Hercegovini, posebno u područjima sa srpskom većinom. U travnju je u Beogradu dogovorena transformacija 2. vojne oblasti JNA u Vojsku Srpske Republike Bosne i Hercegovine, a operativni sastavi zadržali su uglavnom dotadašnje zone odgovornosti i preimenovani su tijekom svibnja i početkom lipnja u skladu s novom terminologijom. Tako su u svibnju korpusi JNA preimenovani u korpuse Vojske Republike Srpske. Banjalučki korpus postao je 1. krajiški, Bihaćki i dio Kninskog korpusa postali su 2. krajiški, Sarajevski je postao Sarajevsko-romanijski, Tuzlanski postaje Istočnobosanski, a Bilećki je postao Hercegovački. U proljeće 1993. osnovan je i šesti Drinski korpus.²¹ Prema podacima s kojima je raspolagala promatračka misija Europske zajednice, VRS je imala oko 70 do 80 tisuća ljudi, s 300 tenkova i 600 komada artiljerijskog oruđa,²² dok je prema drugim procjenama brojala između 100 i 110 tisuća vojnika.²³ Na ovaj je način JNA postala oružana sila bosansko-hercegovačkih Srba, čime su u skorašnji sukob krenuli s ogromnom prednošću u odnosu na Hrvate i Muslimane.

Hrvatske snage na Posavskom bojištu

Hrvatske snage angažirane na Posavskom bojištu činile su postrojbe Hrvata i Muslimana Bosanske Posavine, koje su organizirane u brigade Hrvatskog vijeća obrane i dijelove Hrvatske vojske bilo kao cjelovite brigade ili manji dijelovi ustrojbenog oblika na razini satnije ili bojne. Plansko raspoređivanje snaga JNA u Bosni i Hercegovini uvjetovalo je donošenje političkih odluka općina Bosanske Posavine o ustrojavanju kriznih štabova s ciljem ustrojavanja vojnih postrojbi, četa (satnija), kako bi se pružio donekle organizirani otpor. Općine su bile dužne ustrojiti čete vojne policije, a zadržati dotadašnji *odred Teritorijalne obrane* (TO). Ustrojavanje spomenutih postrojbi bilo je olakšano činjenicom da JNA nije uspjela oduzeti matične kartone vojnih obveznika iz Sekretarijata za narodnu obranu, a djelatnici Sekretarijata

²⁰ Josip Jurčević, Ekspertiza za potrebe MKSJ: *Bosna i Hercegovina 1990.-1995. godine* (Zagreb, 2008), 113-114.

²¹ Marijan, „Bosna i Hercegovina“, 100

²² Schraeder, *Muslimansko-hrvatski*, 50.

²³ *Balkan Battlegrounds: A Military History of the Yugoslav Conflict, 1990-1995*, Central Intelligence Agency, Office of Russian and European Analysis (Washington DC 20505, 2002), 130.

za narodnu obranu, hrvatske nacionalosti, zajedno s djelatnicima *Štaba Teritorijalne obrane* uspjeli su očuvati tajnost ovakvog djelovanja.²⁴ Ovom prvom fazom organiziranja, udareni su temelji političkom i vojnom ustroju obrane Bosanske Posavine, nakon čega se pristupilo postupnom naoružavanju. Tijekom listopada i studenog 1991. u većini općina privedeno je kraju ustrojavanje postrojbi, te se pristupilo naoružavanju. Oružje je uglavnom nabavljano u Republici Hrvatskoj, najvećim dijelom iz 301. logističke baze Slavonski Brod. Postrojbe (brigade) ustrojene su prema teritorijalnom načelu od pješačkih satnija iz mjesnih zajednica, a u svom sastavu su imale logističku satniju, satniju Vojne policije, desetinu veze, zapovjedništva i eventualno topničke baterije. Brigade su nosile imena općina koje su bile nositelji ustroja, a u svibnju 1992., ustrojavanjem HVO-a, dobivaju i brojčane oznake:

- 101. br. Bosanski Brod
- 102. br. Odžak
- 103. br. Derventa
- 104. br. Bosanski Šamac
- 105. br. Modriča
- 106. br. Orašje
- 107. br. Gradačac
- 108. br. Brčko
- 109. br. sjeverni dijelovi općine Doboj.

Pojedina naselja imala su svoje postrojbe niže razine koje nisu bile uključene u sastav brigade: samostalna bojna Koraće, samostalna satnija Sijekovac i samostalna satnija Plehan.²⁵ Uz postrojbe HVO-a, na bojištu aktivno sudjeluju i snage HV-a. Ponajviše snage 108. brigade ZNG-a, dijelovi 139. brigade HV-a i 3. brigade ZNG-a. Povremeno je angažiran veći broj hrvatskih snaga iz Slavonije i unutrašnjosti Hrvatske, uglavnom u obliku taktičkih skupina.²⁶

U početnoj fazi sukoba postojale su dvije operativne grupe, „Sava“ i „Istočna Posavina“, da bi od sredine svibnja Operativna grupa „Istočna Posavina“ postala glavni nositelj obrane.²⁷ Zapovjedna struktura hrvatskih snaga počinjala je sa Zapovjedništvom Operativne grupe „Istočna Posavina“, zapovjednik je bio pukovnik Vinko Štefanek. Operativnoj grupi bilo je nadređeno Zapovjedništvo Slavanskog bojišta sa sjedištem u Đakovu s generalom Petrom Stipetićem na čelu. Zapovjedna hijerarhija nastavljala se na razini

²⁴ Jerko Zovak, *Rat u Bosanskoj Posavini 1992.* (Slavonski Brod, 2009), 78.

²⁵ Ibid.

²⁶ Zdenko Radelić, Davor Marijan, Nikica Barić, Albert Bing, Dražen Živić, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat* (Zagreb, 2006), 158.

²⁷ Ibid.

Glavnog stožera Hrvatske vojske u Zagrebu kojem je na čelu tada bio general Antun Tus. Vrhovni zapovjednik, nadređen Glavnom stožeru, bio je predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman.²⁸ Hrvatske snage u Bosanskoj Posavini primale su zapovijedi i od Operativne zone Osijek, što je u kombinaciji s djelovanjem Zapovjedništva Slavenskog bojišta ponekad dovelo do nefunkcionalnog sustava zapovijedanja na terenu.²⁹

Zapovjedni lanac u potpunosti je uspostavljen od taktičke, operativne do strategijske razine. Snage HVO-a „Istočna Posavina“ u potpunosti su ukomponirane u zapovjedni sustav Hrvatske vojske jer same nisu razvile i uspostavile bilo kakvo operativno zapovjedništvo. Zapovjednici brigada HVO-a vezani su izravno na zapovjedništvo OG „Istočna Posavina“ koje je bilo u zapovjednom lancu HV-a.³⁰ S ciljem objedinjavanja zapovijedanja i grupiranja postrojbi po zadaćama u sklopu OG „Istočna Posavina“ formirane su tri taktičke grupe (TG):

1. Taktička grupa „Istok“ tajnog naziva „Max“, za općine Bosanski Šamac, Orašje i Brčko. Zapovjedno mjesto bilo je u selu Tolisa sa zapovjednikom satnikom Miroslavom Anđićem.
2. Taktička grupa „Centar“, tajnog naziva „Križ“, za općine Odžak, Modriča i Gradačac. Zapovjedno mjesto bilo je u Odžaku sa zapovjednikom bojnikom Mijom Golubčićem.
3. Taktička grupa „Zapad“ tajnog naziva „Greben“, za općine Bosanski Brod i Derventa. Zapovjedno mjesto bilo je u Derventi sa zapovjednikom natporučnikom Mirom Zubakom.

Iako su imale ustrojbeni naziv Taktičke grupe, te snage nisu bile posebno stalne i monolitne, već su djelovale kao koordinirajuća tijela s primarnom zadaćom da Zapovjedništvo OG „Istočna Posavina“ izvještavaju o stanju na terenu.³¹

Srpske snage na Posavskom bojištu

Nakon što je u Sarajevu 2. siječnja 1992. između predstavnika Republike Hrvatske i JNA potpisan sporazum o bezuvjetnom prekidu vatre, prestale su borbe u Republici Hrvatskoj.³² JNA je iskoristila Sarajevsko primirje za stvara-

²⁸ Slobodan Praljak, *Pad Bosanske Posavine 1992. godine* (Zagreb, 2007), 8.

²⁹ Davor Marijan, *Graničari – Prilog za ratni put 108. brigade Zbora narodne garde Republike Hrvatske* (Slavonski Brod, 2006), 24.

³⁰ Praljak, *Pad Posavine*, 8.

³¹ Zovak, *Rat u Bosanskoj*, 79.

³² Radelić, Marijan, *Stvaranje hrvatske države*, 150.

nje srpske vojske u BiH.³³ U Bosanskoj Posavini bila je koncentrirana u tri vojarnje, u Brčkom, Derventi i Krepšiću (selo u općini Brčko). Budući da raspored i snage u navedenim vojarnama nisu u potpunosti omogućavale nadzor nad regijom, JNA krajem 1991. počinje s raspoređivanjem svojih aktivnih i pričuvnih snaga, iz sastava 17. Tuzlanskog korpusa na ovaj prostor. Zapovjedna mjesta korpusa postavljena su u većinski srpskim selima Pelagićevo (općina Gradačac) i Podnovlje (općina Doboј), gdje su osnovane Operativna (OG) i Taktička grupa (TG). Područje odgovornosti TG-17 sa sjedištem u selu Pelagićevo bile su tadašnje općine Brčko, Orašje, Bosanski Šamac, Gradačac, Modriča, Gračanica i veći dio općine Odžak. Zona odgovornosti OG-1 (ili OG „Doboј“, kako se još nazivala) sa sjedištem u selu Podnovlje bila je pokrivanje zapadnog dijela Bosanske Posavine, prije svega općina Derventa, Bosanski Brod i dijela općine Odžak. Uz njih, na području Semberije posebno je djelovala 395. motorizirana brigada.³⁴ Snage Tuzlanskog korpusa bile su pripremljene za rat protiv hrvatskih postrojbi na bosanskoposavskom ratištu od ožujka do svibnja 1992.

Uz profesionalne postrojbe JNA, napade na hrvatske snage izvodio je i srpski dio Teritorijalne obrane Bosne i Hercegovine te paravojne jedinice pod nazivom „dobrovoljački odredi“ koje je JNA aktivno naoružavala u većinskim srpskim područjima Bosanske Posavine i davala im status pričuvnih jedinica na razini četa i bataljuna. Radilo se o ranije razrađenim oblicima vojnog ustroja iz kojih su nakon okupacije pojedine općine osnivane brigade.³⁵ Naoružane skupine SDS-a bile su u nekim slučajevima toliko izmješane s TO-om da ih je bilo teško ili čak nemoguće razlikovati.³⁶

Kao što je već rečeno, nakon što su u svibnju 1992. korpusi JNA preimenovani u Vojsku Srpske Republike Bosne i Hercegovine, a kasnije Vojsku Republike Srpske, 17. Tuzlanski korpus postaje Istočno-bosanski, a 5. Banjalučki korpus JNA postaje 1. krajiški korpus.³⁷ Upravo će posljednji korpus u napadnoj operaciji VRS-a pod nazivom „Koridor-92“ biti nositelj napada na hrvatske obrambene položaje u Bosanskoj Posavini.³⁸ Srpske postrojbe koje su sudjelovale u operaciji bile su: postrojbe 1. krajiškog korpusa - dvije oklopne brigade (1. i 2. oklopna brigada), tri motorizirane brigade (mtbr); 16. Krajiška mtbr, 343. Prijedorska mtbr i 327. Derventska mtbr; dvije pješačke

³³ Marijan, *Graničari*, 163.

³⁴ Lukač, *Ratni zločini*, 22-23; Davor Marijan, „Komandni vrh JNA u ratu protiv Republike Hrvatske“, u: *Zapovjedni vrh JNA : siječanj 1990. - svibanj 1992.*, ur. Ante Nazor i Ivan Brigić (Zagreb, 2011), 205.

³⁵ Lukač, *Ratni zločini*, 23.

³⁶ Davor Marijan, *Slom Titove armije: Jugoslavenska narodna armija i raspad Jugoslavije 1987.-1992.* (Zagreb, 2008), 397.

³⁷ Marijan, *Graničari*, 191.

³⁸ Zovak, *Rat u Bosanskoj*, 247.

brigade (pbr): 6. pbr Sanski Most i 11. pbr Bosanska Dubica; jedanaest lakih pješačkih brigada (lpbr): 2. Krajiška lpbr, 5. Kozaračka lpbr, lpbr Doboj, lpbr Teslić, lpbr Vučijak, lpbr Osinja, lpbr Krnjin, 1. lpbr Ozren, lpbr Prnjavor, lpbr Srbac, lpbr Laktaši. Tijekom izvođenja operacije formirane su još četiri lake brigade: 2., 3., i 4. Ozrenska brigada i Trebavska brigada. Dva odreda TO-a, Tolica i Vranjak – Kopriva, koji će poslije druge etape operacije ući u sastav Trebavske brigade kao njeni bataljuni. Tri jurišna bataljuna: 1. Bataljun VP-a iz 1. KK, bataljun „vukovi sa Vučijaka“ i bataljun VP-a OG Doboj. U sastavu Istočno-bosanskog korpusa bile su 1. Posavska pješačka brigada – Brčko i 2. Posavska pješačka brigada - Šamac–Pelagićevo.³⁹

Napadnom operacijom „Koridor – 92“ zapovijedao je zapovjednik 1. KK general Momir Talić. Na planini Trebavi, u području sela Duga Njiva, inženjerski je uređena promatračnica. U promatračnici i obližnjim kućama je razvijeno Istureno komandno mjesto (IKM) 1. krajiškog korpusa koje je započelo s djelovanjem 19. lipnja 1992. IKM je na toj lokaciji funkcioniralo do 14. kolovoza 1992., kada je premješteno u zgradu osnovne škole u selu Osječani. Na toj lokaciji ostalo je do završetka operacije „Koridor – 92“. IKM je na izravnoj liniji tijekom operacije imalo sve važnije taktičke sastave: TG-1, TG-2, TG-3, TG-4, OG „Doboj“, 16. Krajišku motoriziranju brigadnu i jedinice za vatrenu podršku i osiguranje borbenih djelovanja.⁴⁰ S ciljem grupiranja postrojbi prema zadacima formirani su sljedeći operativno-taktički sastavi:

1. Taktička grupa 1, zapovjednik pukovnik Novica Simić
2. Taktička grupa 2, zapovjednik pukovnik Mile Novaković
3. Taktička grupa 3, zapovjednik pukovnik Slavko Lisica
4. Taktička grupa 4, zapovjednik pukovnik Radmilo Zeljaja
5. 16. Krajiška motorizirana brigada, zapovjednik pukovnik Milan Čeleketić
6. Operativna Grupa „Doboj“, zapovjednik pukovnik Milivoje Simić.⁴¹

S ciljem pružanja pomoći jedinicama VRS-a, u Bosansku Posavinu je u lipnju 1992. stigla dobrovoljačka postrojba pobunjenih Srba iz Republike Hrvatske, sastavljena od specijalnih jedinica MUP-a „Republike Srpske Krajine“. Postrojbu je formirao Ministar unutarnjih poslova RSK Milan Martić i uputio ju u sastav 1. krajiškog korpusa VRS-a. Na područje Republike Srpske jedinica je prešla u civilnim odijelima (zbog snaga UNPROFOR-a), a brojala je 780 pripadnika. Do 17. srpnja 1992. jedinica je ratovala u sastavu Taktičke grupe 2 VRS-a, kada je napustila bojište.⁴²

³⁹ Simić, *Operacija Koridor*, 88.

⁴⁰ Ibid, str. 151-152.

⁴¹ Ibid, str. 157-161.

⁴² Zovak, *Rat u Bosanskoj*, 244.

Borbe u Bosanskoj Posavini od ožujka do svibnja 1992.

U razdoblju koje je prethodilo izbijanju rata u Bosanskoj Posavini, od druge polovice 1991. do ožujka 1992., JNA svojim djelovanjem stvara nesigurnost kod lokalnog stanovništva bez zakonskog uporišta i ovlasti. Na prometnim pravcima uspostavlja kontrolne punktove gdje vojna policija kontrolira građane i pretresa vozila. Ovakve kontrolne točke bile su u selima Lončari, Obudovac, Srpska Tišina, Crkvina, Gornja Slatina, Miloševac, Podnovlje i Liješće. Tuzlanski korpus od listopada 1991. naoružava srpske dobrovoljačke odrede, a u Posavini je nositelj tog posla bila 11. Partizanska divizija JNA, kasnije Taktička grupa 11. Nasuprot tome, Hrvati bez takvih logističkih mogućnosti organiziraju se u samozaštitne grupe koje su bile nukleusi budućeg obrambenog sustava, koji će se nakon početka rata ustrojiti kao obrambena vojska hrvatskog i muslimanskog naroda u Bosanskoj Posavini pod nazivom Hrvatsko vijeće obrane. Lako pješačko naoružanje kupovalo se ilegalno, a najintenzivnije pripreme za obranu bile su u naseljenim mjestima gdje su Hrvati činili veći dio stanovništva.⁴³

Obrana Bosanske Posavine, uz pomoć Republike Hrvatske, postavljena je sukladno konceptu teritorijalnog načela organizacije s glavnim osloncem na hrvatsko, ali i na muslimansko stanovništvo. Temeljno načelo obrane bila je zaštita općinskih središta s gravitirajućim manjim naseljima i zaštita komunikacija.⁴⁴ S druge strane, glavni razlog zbog koje je JNA i kasnije Vojska Republike Srpske započela sa zauzimanjem Bosanske Posavine bilo je stavljanje pod nadzor cestovnog pravca kolokvijalno zvanog „Koridor“ koji je spajao Banja Luku s Bijeljinom. Taj prometni pravac bio je za srpsku stranu od izuzetnog strateškog značaja kako bi se ostvarila povezanost zapadnog i istočnog dijela RS u užem smislu, a u širem spajanje okupiranih djelova Republike Hrvatske sa Saveznom Republikom Jugoslavijom.⁴⁵

Sukobi u Bosanskoj Posavini izbijaju 3. ožujka 1992., kada su članovi i pristalice Srpske demokratske stranke u Bosanskom Brodu pokušali zauzeti vitalne objekte u gradu (most, zgradu MUP-a i privredne objekte). Lokalne obrambene snage, uglavnom sastavljene od posavskih Hrvata, točnije hrvatske satnije iz Koraća, Novog Sela, Tuleka i Mahale, onemogućile su taj pokušaj i borbama koje su trajale do večeri 4. ožujka spriječile zauzimanje grada. Bio je to povod da se Tuzlanski korpus kao prvi operativni sastav JNA uključi u rat u drugoj polovici ožujka, pruživši pomoć naoružanim lokalnim srpskim snagama između Bosanskog Broda i Dervente. Za djelovanje na području Posavine i šireg područja Doboja, Zapovjedništvo Tuzlanskog korpusa je 26.

⁴³ Lukač, *Ratni zločini*, 24; Marijan, *Graničari*, 164.

⁴⁴ Zovak, *Rat u Bosanskoj*, 80.

⁴⁵ Lukač, *Ratni zločini*, 22.

ožujka osnovalo Prvu operativnu grupu ili Operativnu grupu „Doboj“ sa sjedištem u Podnovlju. Iako jača od lokalnih hrvatskih i bošnjačkih snaga, OG-1 se u početku zadovoljila držanjem srpskih sela i obrani vojarnje u Derventi.⁴⁶

Do eskalacije sukoba na području Bosanskog Broda tada ipak nije došlo. U danima nakon sukoba sigurnosno stanje se kratkotrajno smirilo. 10. ožujka 1992. potpisani su i zaključci za održavanje primirja između predstavnika lokalnih nacionalnih političkih stranaka uz nazočnost delegacije Vlade Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine. Primirje se održalo do 14. ožujka, kada je odbijen novi napad srpskih odreda iz istočnog dijela Bosanskog Broda. Bio je to uvod za veću akciju srpskih snaga, jer je 20. i 21. ožujka na područje općine Bosanski Brod stigla tenkovska četa JNA. To je bio početak plana „Drina“, u kojem su jedinice JNA imale za cilj zauzeti i čvrsto držati sve stratejske prostore bitne za srpski narod i njihovo uključenje u sastav buduće Jugoslavije. Zauzimanje Posavine bila je jedna od ključnih točaka plana i jedan od šest strateških ciljeva Srba u BiH koji su određeni na sjednici Narodne skupštine Republike Srpske održanoj 12. svibnja 1992.⁴⁷ Već 23. ožujka počele su nove borbe na području Bosanskog Broda. Na listi ciljeva srpskih snaga našao se i most između Slavenskog i Bosanskog Broda koji je 25. ožujka napadnut intenzivnom topničkom vatrom. Dio projektila pao je i po središtu Slavenskog Broda, od čega su poginula dva civila, a desetak ih je ranjeno. Na sastanku zapovjednika slavonskobrodskih brigada sa zapovjednikom Operativne zone Osijek održanom istog dana, 25. ožujka, zaključeno je da srpski pokreti ugrožavaju Slavanski Brod i da su hrvatske snage trebale odgovoriti na napade. Na sastanku je dogovoren i dio taktičkih poteza za razbijanje srpskih snaga na širem području Bosanskog Broda i Dervente. U sklopu tih namjera dragovoljačka satnija 3. bataljuna 108. brigade HV-a, jačine 147 vojnika, u jutro 28. ožujka prešla je preko rijeke Save na teritorij BiH. Cilj prelaska bio je pružiti pomoć lokalnim hrvatskim snagama u postavljanju obrambene crte u Bosanskom Brodu. Iako je boravak snaga HV-a u Posavini trajao svega jedan dan, bio je to prvi prelazak pripadnika Hrvatske vojske u Bosansku Posavinu, koji će u sljedećim mjesecima postajati sve intenzivniji. Zapovjedništvo OG-a Istočna Posavina procijenilo je 29. ožujka da srpske snage nastoje presjeći područje Bosanski Brod – Derventa kako bi stvorili „jedinствeno srpsko područje od Srpcā do Odžaka“. Sličan scenarij predviđan je i za pravac Orašje – Obudovac – Gradačac. Po mišljenju Zapovjedništva OG-a, Slavanski Brod se iz tog sukoba nije mogao izvući jer ga je srpska strana držala uporištem

⁴⁶ Marijan, *Slom Titove*, 380–382.

⁴⁷ „Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini“, *Službeni glasnik Republike Srpske*, broj 22., 26. 11. 1993., str. 866.

posavskih Hrvata u moralnom i materijalnom pogledu, te je očekivano još intenzivnije granatiranje topništvom.⁴⁸

Sukobi se intenziviraju na području općine Bosanski Brod. Krajem mjeseca ožujka srpske snage premještaju se iz Brodskog Polja u Liješće, nastavljaju napadati grad te u srpskim selima postavljati barikade na prometnicama. Iz sela Kostreš i Donjih i Gornjih Barica, 3. travnja započinju napad na hrvatska sela Koraće, Novo Selo i Gornja Močila koji su lokalne hrvatske snage odbile i u protunapadu 4. travnja koraćanska bojna na čelu sa zapovjednikom Željkom Barišićem i s interventnim vodom iz Sijekovca je protjerala srpske snage iz Kostreša, Gornje i Donje Barice i Novih Lužana te ta sela stavila pod nadzor. Na ovaj način hrvatske snage poboljšavaju svoj položaj, uspostavljaju sigurniji pojas oko Bosanskog Broda i odbacuju srpske snage preko rijeke Ukline.⁴⁹ Opisani boj pokazuje da su snage iz većinskih hrvatskih naselja bile uspješnije u odnosu na srpske lokalne snage u sukobu u kojem je većinom korišteno lako pješačko naoružanje i u kojem je razina organiziranosti mjesnog stanovništva odigrala glavnu ulogu. Prevagu na stranu lokalnih srpskih snaga donijela je JNA svojim uključivanjem u sukob, zbog čega će pomoć HV-a lokalnim hrvatskim snagama biti od presudne važnosti.

Jedna od relevantnijih odluka za odnos HV-a prema Bosanskoj Posavini donesena je 2. travnja 1992., na sastanku Zapovjedništva Operativne zone Osijek sa zapovjednicima Operativne grupe Vukovar i slavonskobrodskih brigada HV-a (108., 139. i 137.). Sastanak je održan u Slavanskom Brodu u Zapovjedništvu 108. brigade i na njemu je analizirano stanje i donesena odluka o savjetodavnoj i logističkoj pomoći hrvatskim snagama u Bosanskoj Posavini.⁵⁰

Sukladno ovoj odluci snage HV-a nastavile su prelaziti na položaje južno od rijeke Save na teritorij SR BiH. Već 6. travnja to su učinili dijelovi 108. brigade HV-a, te 16. travnja na području sela Gornje Kolibe (južno od Bosanskog Broda) nanijeli težak poraz snagama Prve operativne grupe Tuzlanskog korpusa. Neprijateljske snage imale su devet poginulih i oko 20 ranjenih vojnika, te su ostale bez devet tenkova i oklopnih transportera.⁵¹

Uz ovaj boj, za Posavsko bojište relevantan značaj imalo je zauzimanje grada Bijeljine u Semberiji (sjeveroistok BiH) 4. travnja od strane paravojne postrojbe „Srpske garde“, uz pomoć JNA. Ovladavanjem Bijeljine kao središnjeg grada Semberije srpske snage osigurale su zalede prema Saveznoj Repu-

⁴⁸ Marijan, *Graničari*, 165-167.

⁴⁹ Karlo Rotim, *Obrana Herceg Bosne 2* (Široki Brijeg, 1998), 272.

⁵⁰ Marijan, *Graničari*, 168.

⁵¹ *Ibid*, 169-172.

blici Jugoslaviji i kontrolu nad donjim tokom rijeke Save.⁵² JNA je uz pomoć pripadnika MUP-a SR BiH srpske nacionalnosti 10. travnja zauzela i Modriču, prvi veći grad u Bosanskoj Posavini. Tjedan kasnije, 17. travnja zauzeli su i Bosanski Šamac, čiji su se branitelji nakon kratkotrajnog otpora povukli na zapad u smjeru hrvatskog sela Prud. Hrvatske su snage konsolidirale obranu i 19. travnja zaustavile neprijatelja na prometnici Grebnice – Donja Slatina. Padom Bosanskog Šamca Hrvatska Zajednica Bosanska Posavina presječena je na zapadni i istočni dio, a u posljednjem je formirana oraško-šamačka bojišnica, koja se uz manje promjene nije pomicala do kraja rata.⁵³ Na području općine Brčko trajalo je intenzivno iseljavanje stanovništva, a na samom kraju mjeseca, 30. travnja, JNA je srušila most na Savi između Brčkog i Gunje, koji je općinu povezivao s Republikom Hrvatskom. Krajem travnja 1992. snage Tuzlanskog korpusa počele su prestrojavanje i pripremu za operaciju širih razmjera. Zajedno sa snagama srpske Teritorijalne obrane postavljen je za cilj izlazak na rijeku Savu.⁵⁴

Teško stanje na bojišnici analizirao je zapovjednik OG „Istočna Posavina“ pukovnik Vinko Štefanek u svom izvještaju od 26. travnja Glavnom stožeru Hrvatske vojske i zapovjedništvu Operativne zone Osijek, i zaključio: „Raspolažemo informacijom da srboarmija i četnici prikupljaju nove snage za prodor, na svim pravcima Posavlja, prema rijeci Sava, rušenje mostova, a potom čišćenje terena. Stoga je neophodno uvođenjem novih snaga obraniti sadašnju teritoriju, onemogućiti korištenje komunikacija, posebno Doboj – Modriča – Bosanski Šamac i Doboj – Derventa, a zatim aktivnim djelovanjem sa pravca s. Vrbovac – M. Brusnica i preko pl. Vučjak u pozadinu neprijatelja. Za realizaciju ovog zadatka i preuzimanje inicijative neophodno je izraditi jedinstven plan, pripremiti jedinice i izvršiti popunu MTS-a“.⁵⁵

Budući su srpske snage i JNA sve više pritiskale obranu Posavskog bojišta i sve intenzivnije bombardirale naselja u Republici Hrvatskoj, pukovnik Štefanek zapovijedio je 6. svibnja snagama OG „Istočna Posavina“ da aktivnim napadnim djelovanjem potisnu neprijatelja južnije od Save. Topništvo 108. Brigade, prema odluci OG Istočna Posavina, zaposjelo je vatreni položaj na lijevoj obali Save, između sela Poljanci (istočno od Slavenskog Broda) i sela Zbjeg (zapadno od Slavenskog Broda) i na taj je način s teritorija Republike Hrvatske pružalo potporu hrvatskim snagama koje su se pripremale za protu-

⁵² Zovak, *Rat u Bosanskoj*, 120.

⁵³ Rotim, *Obrana Herceg Bosne 2*, 275-276.

⁵⁴ Marijan, *Graničari*, 173-174.

⁵⁵ http://www.slobodanpraljakk.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/BOSAN-SKA%20POSAVINA%20-%20KRONOLOGIJA%20DOGADJANJA%20OZUJAK-LI-STOPAD%201992/bosanska_posavina_kronologija_dogadjanja_ozujak-listopad_1992.pdf, pristup ostvaren 24. lipnja 2012. (Dalje: <http://www.slobodanpraljakk.com/MATERIJALI>)

napad u Bosanskoj Posavini. Snagama 108. i 157. brigade te 3. bataljuna 3. „A“ brigade HV-a i bosanskobrodskom i derventskom brigadom⁵⁶ izveden je protunapad koji je trajao od 8. do 30. svibnja 1992. U potpunosti je oslobođen prostor općine Bosanski Brod te veći dio općine Derventa i grad Modriča.⁵⁷

Uspjeh protunapada doveo je srpske snage u izrazito nepovoljan položaj jer su izgubile prometnu povezanost s istočnim dijelovima „Srpske Republike BIH“ odnosno „Republike Srpske“ i sa Saveznom Republikom Jugoslavijom, te su se našle u operativnom okruženju hrvatskih i muslimanskih snaga. Izgubljena kopnena povezanost sa Srbijom posebno se negativno reflektirala na zapadne dijelove „Republike Srpske Krajine“ koja je jedinu vezu sa Srbijom imala preko Bosanske Krajine, Posavine i Semberije.⁵⁸

Već krajem svibnja, prilikom zastoja u napadnim djelovanjima HV-a i HVO-a, zamijećeni su znaci konsolidacije srpskih snaga. Kriza koja je nastala u svibnju 1992. zbog povlačenja oficirskog kadra rođenog u Srbiji i Crnoj Gori u SRJ, točnije 3.530 pripadnika JNA,⁵⁹ postupno je sanirana. Druga vojna oblast s dijelovima 4. vojne oblasti preustrojena je u Vojsku Srpske Republike Bosne i Hercegovine, odnosno Vojsku Republike Srpske, kako je preimenovana u ljeto 1992. Do početka lipnja VRS je dovođenjem svježih snaga u Podnovlje i južni dio derventske bojišnice stabilizirala svoju obrambenu liniju i počela s pripremama za operaciju širih razmjera.⁶⁰

Zaustavljanjem protunapada HV-a i HVO-a situacija na bojišnici se privremeno stabilizirala. Hrvatske snage već su počele osjećati nedostatak streljiva svih kalibara jer je logistička baza OG „Istočna Posavina“ bila posve iscrpljena. Obrambena linija, uspostavljena na derventskoj bojišnici, na liniji Komarica – Johovac – Kotorsko, od 12. lipnja bila je pod pritiskom OG „Doboj“ koja je izvodila napade s ciljem skrivanja pravog udara i stvaranja manevarskog prostora za ubacivanje kvalitetnijih postrojbi. Konkretno, radilo se o snagama 1. krajiškog korpusa VRS-a, čiji je zapovjednik započeo s izvlačenjem glavnine svojih snaga iz zapadne Slavonije te ih usmjerio upravo na derventsku bojišnicu. Bio je to uvod u napadnu operaciju spajanja Bosanske krajine s dijelovima Istočno-bosanskog korpusa u Semberiji, pod nazivom „Koridor – 92“.⁶¹

⁵⁶ Marijan, *Graničari*, 179-184.

⁵⁷ Zovak, *Rat u Bosanskoj*, 237.

⁵⁸ Simić, *Operacija Koridor*, 52.

⁵⁹ *Kronologija rata*, Hrvatski informativni centar (Zagreb, 1998), 165.

⁶⁰ Marijan, *Graničari*, 191.

⁶¹ *Ibid*, 192.

Planiranje i priprema operacije *Koridor* – 92

Prema procjeni razvoja događaja u graničnom dijelu operativne zone Istočno-bosanskog korpusa, a posebno u zoni OG „Doboj“, general-bojnik (general major po činu VRS) Momir Talić odlučio je angažirati svoje jedinice iz sastava 1. krajiškog korpusa. Zapoviješću za „odbranu, obezbjeđenje teritorije i ofanzivna dejstva“ od 9. lipnja 1992., jedinicama su dani konkretni zadaci. Na svom „Isturenom komandnom mjestu“ (IKM) u hotelu „Park“ u Staroj Gradišci, zapovjednik 1. KK donio je odluku da se započne s pripremama za „proboj iz operativnog okruženja“. S obzirom na to da se iz zapadne Slavonije nisu mogle zvući kompletne jedinice, zapovijedeno je da se počne s izvlačenjem jedinica razine bataljuna–diviziona s „gotovošću“ 11. lipnja 1992.⁶² Komanda 1. KK je u pripremi i na početku operacije mogla angažirati samo dio svojih snaga, i to one koje su položaje u zapadnoj Slavoniji predale snagama UNPROFOR-a. Zbog toga se komanda korpusa odlučila na formiranje taktičkih grupa, sastavljenih od bataljuna iz više brigada. Na istom principu formirana su zapovjedništva taktičkih grupa, elementi podrške i pozadinske jedinice. Kao kompletna jedinica prva je uvedena 16. Krajiška motorizirana brigada (16. Kmtbr), koja je uvedena u napad u 2. etapi operacije na spoju između TG 2 i TG 3.⁶³

Zapovjedništvo 1. KK podijelilo je operaciju prema etapama s jasno definiranim ciljevima napada:

- „U pripremi operacije što prije odsjeći uklinjene snage HVO-a i spriječiti zauzimanje Doboja.
- U 1. etapi operacije bočnim udarom izvršiti proboj iz operativnog okruženja i spojiti se sa snagama Istočnobosanskog korpusa u širem rejonu Modriče. Snagama u napadu izbiti na liniju: Modriča – Jakeš – Derventa.
- U 2. etapi operacije glavnim snagama izbiti na rijeku Savu na odsjeku: ušće rijeke Bosne – Velika Brusnica, a pomoćnim snagama na liniju: Velika Brusnica – Kostreš – Bijelo Brdo. Ostalim snagama uporno braniti Teslički i Ozrenski dio fronta, obezbijediti se na pravcima Gradačca i Gračanice i ojačati odbranu snaga Istočnobosanskog korpusa prema Orašju.
- U 3. Etapi operacije osloboditi Bosanski Brod sa okolinom i u potpunosti izbiti na rijeku Savu kao prirodnu granicu prema Hrvatskoj.“⁶⁴

⁶² Simić, *Operacija Koridor*, 133.

⁶³ Ibid, 88-89.

⁶⁴ Ibid, 78.

Srpske snage za proboj iz operativnog okruženja bile su glavne snage operacije. Formirane su u tri taktičke grupe (TG-1, TG-2, TG-3), a nakon prve etape operacije i Šesnaesta krajiška motorizirana brigada uvedena je u napad. TG-1 u ulozi glavnih snaga operacije, na glavnom pravcu proboja napadala je smjerom: Doboj – Modriča – Odžak. TG - 2 u ulozi glavnih snaga operacije na pomoćnom pravcu napada napadala je smjerom: Podnovlje – Pećnik – Svilaj Donji. Taktička grupa 3 u ulozi glavnih snaga na pomoćnom pravcu napadala je smjerom: Komarica – Derventa – Bosanski Brod. 16. Kmtbr u ulozi glavnih snaga, u drugoj etapi operacije, na spoju između TG-2 i TG-3, napadala je na drugom pomoćnom pravcu: Podnovlje – Velika Brusnica.

Ukupna snaga svih jedinica angažiranih na proboju bila je: dvije oklopne, dvije motorizirane, dvije pješačke, osam lakih pješačkih brigada, šest samostalnih bataljuna i dvije samostalne čete.⁶⁵

Snage za zaštitu, osiguranje krila i bokova bile su: OG Doboj, TG-4, BG-2 i laka pješačka brigada iz Srpcu. U svrhu vatrene podrške bile su angažirane 92. avijacijska brigada s aerodroma Mahovljani kod Laktaša, a raketnu podršku vršila je baterija lansera balističkih raketa Luna P-65. Svaka taktička grupa imala je vlastitu jedinicu artiljerijske podrške.⁶⁶

Iz navedenog je sasvim jasno kako se radilo o operaciji širih razmjera s krajnjim ciljem izbijanja na rijeku Savu kao „prirodnu granicu“ Srpske Republike BiH, odnosno Republike Srpske prema Hrvatskoj. Koncentracija snaga VRS-a koja je uslijedila na bojištu jasno je ukazivala koliki je značaj sama operacija imala za srpsku stranu.

Odnos snaga tijekom operacije Koridor – 92

Brojno stanje angažiranog ljudstva kod obje sukobljene strane stalno je variralo. Snage napadača su narastale zbog kontinuiranog nadopunjavanja svježim snagama iz zapadne Slavonije. Snage branitelja, suprotno tome, kontinuirano su slabjele, jer po gubitku zone obrane brigade su se osipale i odlazile. Posebno kad su gubile svoje lokalno područje. Izuzetak su snage obrane Orašja, koje su značajno narasle, posebno nakon pada Bosanskog Broda, jer je zapovjedništvo OG „Istočna Posavina“ na taj prostor razmjestilo dijelove razbijenih brigada ekvivalenta jedne do dvije bojne iz svake brigade HVO-a. Početkom operacije „Koridor 92“ srpske su taktičke grupe imale snagu ekvivalenta ojačane brigade, da bi u nastavku operacije narastale na više brigada. TG-3 je u 3. etapi operacije u šali nazivana „Lijina divizija“ (po zapovjedniku pukovniku Slavku Lisici). Brojno stanje snaga u operaciji zbog toga je variralo od 40.800 do 54.660 vojni-

⁶⁵ Ibid, 113.

⁶⁶ Ibid, 114-115.

ka nakon završetka prve etape operacije. Budući su samo TG-3 i TG-4 izvodile treću etapu operacije, Istureno komandno mjesto (IKM) je u toj fazi značajno reduciralo snage TG-1, a TG-2 je rasformirana.⁶⁷ Kod hrvatskih snaga brojno stanje nije prelazilo 20.000 vojnika,⁶⁸ iako je srpska strana u okviru hrvatskih snaga u ovoj operaciji ubrajala 110. i 111. brigadu HVO-a (iz Usore i Žepča), kao i tri brigade Armije BiH: 109. iz Gradačca, 201. iz Maglaja i 207. iz Tešnja, koje nisu sudjelovale u borbama unutar ove operacije te nisu bile u sastavu OG „Istočna Posavina“, ali su svojom obranom vezale dio snaga VRS uz vlastite položaje. Srpska je strana ukupno brojno stanje hrvatsko-muslimanskih snaga procjenjivala na 25.500 pripadnika.⁶⁹

Po pitanju broja i vrste angažiranih sredstava (ratne tehnike) VRS je također bila u značajnoj prednosti u odnosu na OG „Istočna Posavina“, što se vidi prema priloženim tablicama.

Topništvo⁷⁰

Borbena sredstva	MB-60 i 82 mm	Haubica 105 mm	Haubica 122 mm	Top 130 mm	Haubica 152 mm	Haubica 203	Haubica 155	VBR 122 128 mm	Lanser P-65
OGIP	140	46	18	5	18	4	4	8	0
K-92	180	10	72	5	0	0	20	4	2
ODNOS	1.1 : 1.2	4.6 : 1	1 : 4	1 : 1	18 : 0	4 : 0	1 : 5	2 : 1	0 : 2

Oklopna borbeno sredstva⁷¹

Vrsta sredstava	Snage OGIP	Snage K-92	Odnos
Oklopni automobil	1	3	1 : 3
Tenk laki PT-76	0	3	0 : 3
Tenk srednji T-34	9	18	1 : 2
Tenk srednji T-55	22	71	1 : 3
Tenk srednji M-84	4	24	1 : 6
BVP	5	21	1 : 4.2
Oklopni Transporter M-60	6	23	1 : 3.83
Ukupno	47	163	1 : 3.46

⁶⁷ Ibid, str. 90.

⁶⁸ Zovak, *Rat u Bosanskoj*, 253.

⁶⁹ Simić, *Operacija Koridor*, 85-87.

⁷⁰ Ibid, 91.

⁷¹ Ibid, 93.

Iz priloženog je vidljivo da su snage branitelja imale 47 borbenih vozila nasuprot 163 borbena vozila napadača, odnos u tenkovima je bio 35 : 116, tj. 1 : 3,3. S obzirom na ravničarski karakter bojišta ova prednost bila je od izuzetne važnosti kad je u pitanju konačan ishod borbi.

Borbe od lipnja do listopada 1992.

I prije samog pokretanja napadne operacije postrojbe VRS-a napravile su manji pomak na bojišnici, nakon čega su prešle u obranu i očekivale pojačanja za nastavak napada. Bio je to uvod u intenzivne borbe koje će uslijediti idućih mjeseci.

Zona odgovornosti 1. krajiškog (bivšeg Banjalučkog) graničila je s Istočno-bosanskim (bivšim Tuzlanskim) korpusom na rijeci Ukrini. Vojarne u Derventi i Doboju su, gubitkom Modriče, ostale bez fizičke povezanosti s vlastitim novoformiranim korpusom koji je imao niz organizacijskih problema i veoma težak taktički položaj na Majevidici, gdje je djelovao protiv lokalnih muslimanskih snaga. Operativna grupa *Doboj* zbog toga je priključena 1. krajiškom korpusu, a u njezin sastav ušle su dobojska, ozrenska, teslička, vučijačka, krnjinska, osinjska i nešto kasnije trebavska te još tri ozrenske brigade. Većina postrojbi 1. KK još uvijek se nalazila u zapadnoj Slavoniji, gdje su trebale predati položaje argentinskom i nepalskom kontingentu mirovnih snaga UNPROFOR-a. Zbog loše operativne situacije u kojoj se našla OG *Doboj* nakon stabilizacije bojišnice oko Dervente, zapovjednik 1. KK hitno je u selo Stanovi premjestio zbor načelnika štaba pukovnika Boška Kelečevića. On je s grupom časnika dobio zadatak da formira istureno komandno mjesto (IKM) Korpusa, neposredno prati snage na bojištu i započne s pripremama za predstojeću operaciju proboja. Kao pojačanje upućen mu je 7. motorizirani bataljun iz 16. krajiške motorizirane brigade (16. kmtbr) i tenkovska četa iz 2. oklopne brigade.⁷² Zapovjednik OG *Doboj* dobio je zapovijed da odmah krene u napad na uklinjene hrvatske snage. Uz pojačanja i u suradnji s jedinicom MUP-a Doboj, srpske su snage 8. i 9. lipnja 1992. zauzele sela Johovac i Kotorско.⁷³ Strateški važno selo Johovac branilo je svega 20 pripadnika HVO-a koji su napustili položaje pred oklopno-pješačkim napadom neprijatelja. 103. brigada HVO-a nije imala snage zaustaviti neprijateljski prodor na pravicima Kladar – Johovac – Kotorско i Đukići – Tomasovo Brdo. Gubitkom ovih položaja HVO je izgubio nadzor nad prometnicom Doboj – Derventa – Modriča.⁷⁴

⁷² Ibid, 46-47.

⁷³ Ibid, 49.

⁷⁴ <http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI>.

Daljnji prodor nije uspio jer se kasnilo s nastavkom napada i pripadnici srpskih snaga su bili previše okupirani pljačkom ratnog plijena iz ova dva bogata sela, čime su hrvatske snage dobile na vremenu da se dobro učvrste na novim položajima. Jedinice OG Doboj prešle su u obranu i bez pomoći svježih snaga nisu se odlučile na daljnje napade.⁷⁵

Koliki je značaj operacija *Koridor-92* imala za srpsku stranu govori i podatak da je pokrenuta dva dana prije nego je stiglo odobrenje za napad od strane načelnika „Glavnog Štaba Vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine“, Ratka Mladića.⁷⁶

Prva Taktička grupa sa svojim sastavom imala je zadatak da uz zračnu, raketnu i artiljerijsku podršku, u zajedničkom djelovanju s 2. posavskom brigadom Istočno-bosanskog korpusa, što prije razbije dijelove 105. modričke brigade HVO-a i spoji se sa snagama Istočno-bosanskog korpusa VRS.⁷⁷ Napad je počeo u 7,00 sati 24. lipnja 1992., nakon polusatne topničke pripreme i neposrednog djelovanja iz minobacačkog i tenkovskog naoružanja po snagama branitelja. Napad su koordinirano započele glavne snage određene za proboj iz operativnog okruženja, TG – 1 i TG – 2. Jedini pomak koji su srpske snage ostvarile prva dva dana operacije bilo je presijecanje željezničke pruge Modriča – Gradačac i zauzimanje sela Kladari Gornji od strane TG-1, dok snage ostalih taktičkih grupa nisu napredovale.⁷⁸

TG-1 izvela je 26. lipnja snažan napad svim raspoloživim snagama i do 12,00 sati zauzela sela Budžuklije, Podbare, Čardak i Oteža. Glavne snage su produžile napad prema selu Kornica, gdje su se u 14,00 sati susrele sa snagama 2. Posavske brigade iz sastava Istočno-bosanskog korpusa. Spajanje srpskih snaga do kraja dana učvršćeno je na 4 kilometra širine prema Gradačcu i 2 kilometra širine prema Garevcu, čime je probijen „Koridor“.⁷⁹

Snage 105. brigade HVO-a u Modriči povukle su se iz grada bez ikakvog otpora na područje općine Odžak, iako su imale zadaću držati liniju bojišnice. Nakon povlačenja, 105. brigada HVO-a se raspala, pojedini pripadnici su ostali u Odžaku, a većina je prebjegla u RH.⁸⁰

Već 27. lipnja TG-1 je sve raspoložive snage uvela u borbu prema Modriči i ostvarila značajan pomak prema samom gradu. Hrvatske snage izvukle su se skelom u Garevcu preko rijeke Bosne prema Odžaku. Slijedeći dan srpske

⁷⁵ Simić, *Operacija Koridor*, 49.

⁷⁶ Ibid, 137.

⁷⁷ Ibid, 122.

⁷⁸ Ibid, 171.

⁷⁹ Ibid, 180.

⁸⁰ <http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI>.

postrojbe TG-1 su iz tri pravca nezadrživo izvršile tenkovski i pješački napad na Modriču i do 16 sati zauzele grad, a do kraja dana i cijelu desnu obalu rijeke Bosne od Tarevaca do Miloševca. 105. brigada HVO-a izvukla se takvom brzinom da nije uspjela prenijeti vlastitu dokumentaciju, koju je zaplijenio neprijatelj. Zaposjedanjem desne obale rijeke Bosne, TG-1 je prije zadanog roka izvršila zadatak koji je dobila u prvoj etapi operacije. Osigurala je koridor prema Semberiji, tj. asfaltni put: Doboj – Modriča – Miloševac – Brčko – Bijeljina.⁸¹

Na derventskoj bojišnici inicijativu je preuzela TG-3 VRS-a. Nakon snažnih napada 29. lipnja uspijeva zauzeti prijevoj i selo Modran čime su Plehan i Derventa dovedeni u vrlo neugodan položaj. Sljedeći dan ponovno forsira napad prema Plehanu, ali zbog pretrpljenih gubitaka u kojima je poginuo i zapovjednik 327. motorizirane brigade, pukovnik Trivun Vujić, ostala je na dotad dosegnutim položajima. Hrvatske snage zbog velikog pritiska na obrambene linije povlače se 1. srpnja s područja Plehana i Rabića, dominantnih položaja za obranu Dervente. Zauzimanjem dominantnih kota od strane neprijatelja, branitelji su odsječeni od Bosanskog Broda i time im je onemogućeno pristizanje pomoći u živoj sili i u materijalno-tehničkim sredstvima.⁸² Lokalne snage HVO-a iz 103. derventske brigade napustile su teritorij zbog gubitaka, iscrpljenosti i nedolaska pojačanja. Linija zapovijedanja bila je potpuno narušena, a postrojbe demoralizirane i organizacijski rastrojene, te nisu bile u mogućnosti da se vrate na polazne pozicije. Zapovjedništvo OG „Istočna Posavina“ pokušalo je zaustaviti neprijateljski prodor na derventskoj bojišnici i postaviti obrambenu liniju: Begluci – tok rijeke Ukrine – Žirovine – prometnica u selu Polje – tt 199 – Cerik – Pašići – Karalula s osloncem na susjeda u lijevom krilu, 101. brigadu HVO-a, no zapovijed nije imala učinka.⁸³

Neprijatelj je s polukružnom osnovicom nastavio s napadom na Derventu i 4. srpnja zauzeo grad. Snage VRS-a iz TG-3 neočekivano su zaustavile napad jer vojnici iz brigada čija su domicilna naselja zauzeta nisu imali volju za daljnje angažiranje i žalili su se na izmorenost. Zbog sporog i opreznog napredovanja srpske postrojbe izgubile su priliku za još dublji prodor prema rijeci Savi.⁸⁴ Hrvatske snage iskoristile su ovaj zastoj neprijatelja u napredovanju za utvrđivanje vlastitih položaja na novoj obrambenoj liniji dužoj 60 km: Bijelo Brdo – Begluci – Žeravac – Višnjik – Gornja Vrela – Bandera – Pečnik – Jakeš – rijeka Bosna – Prud. Svega 3000 pripadnika HV-a i HVO-a držalo je liniju nasuprot 39.660 pripadnika VRS-a.⁸⁵

⁸¹ Simić, *Operacija Koridor*, 187-191.

⁸² Ibid, 196-206.

⁸³ <http://www.slobodanpraljnak.com/MATERIJALI>.

⁸⁴ Simić, *Operacija Koridor*, 216.

⁸⁵ Zovak, *Rat u Bosanskoj*, 294.

Za hrvatske snage stanje na derventskoj bojišnici nije ni u drugom tjednu srpnja pokazivalo znakove poboljšanja iako su u borbu uvedene bojna 127. brigade HV-a, satnija 2. „A“ brigade ZNG-a i miješana satnija 108. brigade HV-a pojačana dragovoljcima iz 3. „A“ brigade ZNG.⁸⁶ TG-3 VRS-a je na pravcu sela Peratovci – Čečevac – Polje – Žeravac uzdrmala hrvatske snage i najvjestila mogućnost proboja obrambene linije. Iz demoraliziranih i rastrojenih postrojbi HVO-a u toku 11. srpnja razoružano je oko tisuću pripadnika, a oko četiri tisuće vojnih obveznika privedeno je na gradski stadion u Slavonskom Brodu.⁸⁷ U međuvremenu Sijekovačka samostalna satnija HVO-a napustila je obrambeni položaj u selu Žeravac, a satnija *Bosanski zmajevi* u području sela Višnjik – Popovići, što je bočno ugrozilo ostale postrojbe HVO-a i dovelo do potpune destabilizacije linije obrane. Zbog novonastale situacije Zapovjedništvo OG „Istočna Posavina“ donijelo je odluku o izvlačenju snaga u dubinu na Obodni kanal. Odluka je donesena bez konzultacija sa Zapovjedništvom Slavonskog bojišta jer je 40 % postrojbi napustilo položaje bez dopuštenja, a mogućnost njihovog povratka na liniju obrane nije postojala. U noći 11. na 12. srpnja panika na bojišnici se smirila, dijelom zbog neiskorištavanja uspjeha od strane TG-3, a dijelom što je 101. brigada HVO-a u toku noći pojačana s Taktičkom grupom 153 HV-a. U nekoliko sljedećih dana napadi Treće taktičke grupe VRS-a prošli su sa skromnim uspjehom i bojišnica prema Bosanskom Brodu se stabilizirala.⁸⁸

Drugu etapu operacije snage 1. KK nastavile su 6. srpnja na odžačkoj bojišnici bez predaha. U napad je uvedena 16. krajiška motorizirana brigada u ulozi glavnih snaga na drugom pomoćnom pravcu napada: Podnovlje – Velika Brusnica. Istovremeno, TG-1 završila je sve pripreme za nasilni prelazak rijeke Bosne. Na desantnim mjestima prelaska prikupljena su sva formacijska i priručna plovna sredstva, osigurana je skela za organizirani prelazak ratne tehnike. Od ranog jutra 7. srpnja tenkovi oklopnog bataljuna TG-1 neposrednim gađanjem preko rijeke Bosne napadaju hrvatske vatrene položaje ispred TG-2 u području sela Dobor Kula i Jakeš. Napadni boj TG-2 za ovladavanje Dobor Kulom trajao je više dana. Suženje doline rijeke Bosne kod Dobor Kule i nadvisujući dobro utvrđeni položaj branitelja ispred Pečnika nisu dopuštali masovnu upotrebu borbene tehnike. Poslije detaljne pripreme, veoma snažne tenkovske i topničke paljbe s desne obale rijeke Bosne, u jurišu združenih oklopnih i pješačkih postrojbi, ovo utvrđenje je palo do 10,00 sati 7. srpnja 1992. Izbivši u bok hrvatskih snaga, TG-2 iskoristila je povoljan položaj i novim napadom do 18,00 sati zauzela i selo Jakeš, čime je obrana Odžaka dovedena u težak položaj, jer je otvoren put daljnjem napredovanju prema gra-

⁸⁶ <http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI>.

⁸⁷ Marijan, *Graničari*, 203.

⁸⁸ *Ibid*, 201-204.

du. Vodostaj rijeke Bosne, koji je opao za jedan metar, onemogućio je nasilni prelazak TG-1 na lijevu obalu rijeke, a u nekim mjestima zbog neprohodnosti prokrčen je šumski pokrivač. Kad su poteškoće otklonjene, sve jedinice Taktičke grupe su do 17,00 sati prešle na lijevu obalu rijeke i ostvarile mostobran od 400 do 1000 metara dubine. Te noći 8. srpnja poslije protunapada hrvatskih snaga na snage TG-1, točnije Sansku pješačku brigadu, dolazi do panike i rasula među srpskim snagama. Pješaštvo iz sastava brigade povuklo se preko rijeke Bosne, čiji je vodostaj drastično opao, sve do sela Miloševac. Na lijevoj obali ostali su bez pješačke podrške tri tenka i tri prage, koji su uzvraćali vatru na hrvatske snage u protunapadu. Zapovjedništvo TG-1 je odlučilo evakuirati borbena vozila na desnu obalu rijeke što je učinjeno tijekom dana. Pritisak 102. brigade HVO-a natjerao je i laku pješačku brigadu iz Prnjavora na povlačenje i prelazak na desnu obalu rijeke. Povratkom lijeve obale rijeke Bosne hrvatske su snage započele s utvrđivanjem obrambenih položaja. Kao odgovor na protunapad hrvatskih postrojbi, TG-1 uputila je jedan oklopni bataljun na prijelaz preko pontonskog mosta na Bosni, do sela Dobor Kule i kod Modričkog Luga s ciljem napada na hrvatske snage i formiranja mostobrana. S oklopnim bataljunom ponovno je prešlo pješaštvo lake pješačke brigade iz Prnjavora. Slijedećeg dana TG-1 je preko pontonskog mosta u selu Garevac prebacila sve jedinice na mostobran na lijevoj obali rijeke Bosne. Nakon prijelaza izvršila je izviđanje radi napada na Odžak da bi 10. srpnja nastavila s napadima na grad iz tri pravca, ovladala prostorom Modričkog Luga i izbila na prilaze gradu. Susjed Prve taktičke grupe na lijevom krilu, TG-2, uspjela je nakon žestokih napada ovladati Pečnikom i dominantnim kotama iznad sela, a u nastavku napada na liniji Pećnik – Lipa zauzela je sela Kamenjaši i Bijeli Potok.⁸⁹

Na susjednom pravcu Prva taktička grupa VRS-a izvodila je obuhvatni napad s dva krila na grad Odžak. Desno krilo je 11. srpnja ovladalo selima Ada i Cvek, na lijevom krilu zaseokom Tuk, sela Srnava, a na središnjem pravcu izbijala je do benzinske postaje na ulazu u grad Odžak. U toku noći, 12. srpnja u 3,05 sati hrvatske snage su pokušale protunapadom odbaciti snage TG-1 i TG-2 s dostignutih linija. Protunapad je odbijen, čime je situacija za branitelje ostala krajnje nepovoljna. TG-1 je oprezno produžila s napadom prema Odžaku iz tri pravca i grad je doveden u poluokruženje. Zapovjedništvo Taktičke grupe odlučilo je pričekati s ulaskom u grad do sutrašnjeg dana i na taj način je omogućilo civilnom stanovništvu da se sigurno evakuira na sjever prema Novom Gradu i rijeci Savi. Napad je nastavljen 13. srpnja, mjestimični otpor pružile su samo manje skupine branitelja koje su ostale u gradu. Do 15,00 sati, jedinice koje su napadale iz tri pravaca susrele su se u središtu grada na trgu, do 20,00 sati vršile su pretres i postavile obrambene položaje

⁸⁹ Simić, *Operacija Koridor*, 213-226.

na rubnim dijelovima grada prema sjeveru.⁹⁰ U Odžaku je benzinska postaja zatečena sa spremnicima potpuno ispunjenim dizelskim gorivom. Sva su vozila popunjena do punih kapaciteta, a gorivo koje su ostavile snage HVO-a do kraja operacije riješilo je dotadašnji problem nestašice dizelskog goriva kod srpskih snaga, jer su im rezerve već bile pri kraju. Poslije kraćeg pregrupiranja snage TG-1 nastavile su s napadima prema rijeci Savi. Napredovanje je bilo otežano zbog čišćenja minskih polja i natopljenog zemljišta, zbog čega je dolazilo do zaglavljivanja borbenih vozila. TG-1 je 15. srpnja nastavila s gonjenjem prema sjeveru i tijekom dana sa svim jedinicama izbila na rijeku Savu, istočno kod ušća rijeke Bosne u Savu u selu Prud i zapadno kod sela Donji Svilaj. Ovim zaposjedanjem snage TG-1 u potpunosti su izvršile svoj zadatak u drugoj etapi operacije.⁹¹

Nakon poraza na odžačkom dijelu bojišta, snage HV-a i HVO-a zaposjele su položaje i branile teritorij na širem području Bosanskog Broda i Orašja. Snage sastava: 108., 157. brigada HV-a, 3. bojna 3. brigade ZNG-a, Taktička grupa 153, 101., 103., 104. i 106. brigada HVO-a, organizirale su obranu sa zadatkom zaustavljanja neprijateljskog napredovanja, nanošenja što većih gubitaka u ljudstvu i tehnici i stvaranja uvjeta za prelazak u napadna djelovanja. Zapovjednik OG „Istočna Posavine“ pukovnik Vinko Štefanek odlučio je glavne snage (108., 157. brigada HV-a, 3. bojna 3. brigade ZNG-a, Taktička grupa 153, 101., 103. brigada HVO-a) grupirati na pravcu: Derventa – Bosanski Brod, a pomoćne (104. i 106. brigada HVO-a) na pravcu Domaljevac – Orašje. Cilj je bio zadržati postojeće linije obrane, slomiti napadnu moć neprijatelja i stvoriti uvjete za prelazak u ofenzivna djelovanja s ciljem oslobađanja što većeg dijela zauzetog teritorija. Spremnost obrane trebala je biti od 17. srpnja u 8,00 sati.⁹² S druge strane, snage VRS-a nastavile su s pritiskom na bosanskobrodskoj bojišnici. 16. krajiška motorizirana brigada nastavila je napad i nakon što je dovela u poluokruženje dominantne položaje hrvatskih snaga u području Grčkog groblja 12. srpnja zauzela je ovu kotu, a sljedeća dva dana nizom napada ovladala selima Duspore, Vranduk, Dubokovac, Vinska, Tutnjevac, Donji Klakar i Velika Brusnica. Do 16. srpnja zauzela je Malu Brusnicu i izbila na rijeku Savu. Istovremeno TG-3 je koristeći uspjeh desnog susjeda na boku (TG-2) napala i izbila na liniju: Obodni kanal – Zarići – Guškići te nastavila s napadima prema Bijelom Brdu i Novom Selu.⁹³ Dinamika napada TG-3 znatno je oslabila od zauzimanja Dervente, opadanje morala i izmorenost brigada u njezinom sastavu onemogućila je privremeno prodore većih razmjera.

⁹⁰ Ibid, 226-237.

⁹¹ Ibid, 239-244.

⁹² <http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI>.

⁹³ Simić, *Operacija Koridor*, 234-256.

Na oraško-šamačkoj bojišnici od sredine srpnja započeli su snažniji napadi VRS-a. Borbena grupa 2 imala je zadaću zauzeti dijelove općina Orašje i Bosanski Šamac koje su kontrolirale 104. i 106. brigada HVO-a. Od sredine srpnja pritisak na branitelje postao je intenzivniji. Borbena grupa 2 od 14. srpnja u zajedničkom djelovanju s lokalnim srpskim dobrovoljačkim jedinicama izvodi napad pravcem Batkuša – Oštra Luka uz podršku zrakoplovstva. 2. posavska laka pješaka brigada, iz sastava Istočno-bosanskog korpusa izvodi topnički napad prema Orašju nakon kojega je napala dobro utvrđene obrambene položaje branitelja. Glavni pravac napada na s tri strane okruženu obranu na Oraško-Šamačkoj bojišnici je u središnjoj liniji Oštra Luka – Bok, a pomoćni: Grebnice – Domaljevac (zapadna linija) i Vidovice – Orašje (istočna linija).⁹⁴ Zbog snažnog otpora prve bojne 106. brigade HVO-a, srpske snage napreduju svega oko 500 metara na glavnom pravcu napada. VRS je 19. srpnja izvela naj snažniji napad do tog trenutka prema Orašju. 2. posavska brigada poslije 18,00 sati forsirala je napad u području Oštre Luke i probila obranu branitelja, zauzela je rovove HVO-a na lokalitetu Kamenjaš – Galići na središnjem dijelu obrane. 106. brigada je brzom intervencijom popunila pukotinu u obrambenoj liniji i zaustavila protunapad. Do kraja dana su odbijeni srpski napadi iz tog smjera kao i novi napad iz smjera Brvnika na zaselak Gajeve.⁹⁵ U sljedećih nekoliko mjeseci, sve do listopada, zbog uspješnog otpora pripadnika HVO-a, većih promjena na oraško-šamačkoj bojišnici nije bilo.

TG-3 VRS-a je 17. srpnja ponovno aktivirala borbena djelovanja na bosanskobrodskoj bojišnici. U tijeku dana prešla je Obodni kanal kod Donjeg Liješća gdje joj je daljnje napredovanje zapriječeno. Hrvatske snage na liniji Bosanski Dubočac – Sedlići – Begluci – Bosanski Lužani – Unka – Donje Liješće formirale su nestabilnu obranu uz nedostatak ljudstva, jer u tom trenutku 108. i 157. brigada HV-a nisu bile na bojišnici. Srpske snage iskoristile su nepopunjenost linije i 19. srpnja probile obranu iz smjera Unke i ovladale Donjim Liješćem. Organizirana je nestabilna obrana na potezu Zborište – Gornje Kolibe – Donje Kolibe – Struge, ali zbog zapovijedi Glavnog Štaba VRS-a o obustavi vatre zbog održavanja Londonske konferencije o Bosni i Hercegovini od 20. srpnja, srpske snage nisu napadale i iskoristile priliku za dublji prodor toga dana.⁹⁶

Istog dana, procjenu stanja na bojištu, koje je nazvano interesnom zonom, pukovnik Vinko Štefanek, zapovjednik OG „Istočna Posavina“, uputio je generalu Petru Stipetiću, zapovjedniku Slavenskog bojišta:

⁹⁴ Ibid, 239-242.

⁹⁵ Rotim, *Obrana Herceg Bosne 2*, 291; Simić, *Operacija Koridor*, 264.

⁹⁶ <http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI>; Simić, *Operacija Koridor*, str. 262.

„Iz nastale situacije u interesnoj zoni, a posebno u zoni Bosanskobrodskog ratišta, o čemu smo Vas putem redovitih izvješća i usmenim putem izvještavali, naša je procjena da ovakvom upotrebom HV postrojbi i raspoloživim snagama HVO sadašnji teritorij nećemo moći zadržati.

Duže vrijeme (mjesec dana) nasilno i ubjeđivanjem a ne zapovjedanjem HV postrojbama, uvodimo u interesnu zonu gdje nam postrojbe zbog sveukupnom političkog i nedefiniranog stanja budu taktički neupotrebljive, te dolazi do nasilnog napuštanja položaja samoinicijativno. Uvedene manje dobrovoljačke grupe iz raznih HV postrojbi nije moguće kvalitetno uvezati u liniju zapovjedanja, te kao dobrovoljci se i ponašaju i ostaju na zadatku dok sami smatraju da treba ili se samoinicijativno izvuku. Postrojbe HVO gubljenjem teritorija se intenzivno osipaju i ne žele se angažirati van svog rodnog mjesta tražeći utočište u Republici Hrvatskoj. Svi pokušaji pregrupiranja i ponovnog angažiranja velikog dijela HVO su bezuspješni. Glavnina izgubljenog teritorija poslije dostignute linije na derventskom, modričkom i odžačkom ratištu, izgubljena je bez pružanja otpora neprijatelju, a cijenimo da nije u pitanju vojni poraz već uzrok nametnute političke situacije, dezinformacija, neodlučnog pristupa i interesa u interesnoj zoni i nastojanjima pružanja pomoći HV postrojbama na dobrovoljačkom principu čime smo izgubili mogućnost zapovjedanja koje je potrebno za izvršavanje dobivenih zadataka. Rad civilnih struktura Bosanske Posavine nije se osjetio ni u pitanju morala vlastitih vojnih postrojbi, niti o brizi za izvlačenjem materijalnih dobara i zbrinjavanja stanovništva.

I sada nastojimo istim metodama uvjeriti grupe i postrojbe HV radi spašavanja trenutne situacije koje zajedno sa HVO postrojbama jedva da uspostave nekakvu crtu obrane koja i manjim napadom neprijatelja popušta, a potom se cijela linija obrane destabilizira, što uzrokuje samoinicijativno napuštanje linije obrane. Već smo u nekoliko navrata inzistirali da u koliko postoji zaista interes u interesnoj zoni, mora doći do značajnijeg angažiranja HV postrojbi kao cjeline, jer ovakvom upotrebom imamo gubitke u ljudstvu bez rezultata, nemamo taktičke dubine, rezerve, niti mogućnosti planiranog smjenjivanja angažiranih postrojbi.

Stvorenom psihološkom situacijom i nedostatkom snaga cijenimo da bi moglo doći do paničnog napuštanja teritorija bez obzira na jačinu djelovanja neprijatelja, što može dovesti do nepotrebnih gubitaka života a i tehnike.

Iz gore navedenog ZAHTEJevamo:

- Odmah izvršiti realnu procjenu situacije iz odnosa snaga, te zauzimanje konkretnog stava nadređenog zapovjedništva u svezi interesne zone, a u smislu načina i potrebe daljnjeg angažiranja HV postrojbi.
- Kao vojska ne smijemo dozvoliti dvosmislene i nedefinirane vojne zadatke koje objektivno nije moguće kvalitetno izvršiti, a posebno što ova-

kvim načinom razbijamo HV i gubimo mogućnost zapovijedanja bez mjerila i pravila za poduzimanje sankcija, a na osnovu trenutne situacije u Republici Hrvatskoj to ne bi trebalo dozvoliti.

Ovo zapovjedništvo je na rubu snaga, dužnosti i odgovornosti ima, a mogućnost zapovijedanja iz naprijed obrazloženog jako ograničeno.

Zapovjedništvo OG „IP“ izvjestilo je zapovjedništvo Slavonskog bojišta, da na području OG „IP“ trenutno ima 2831 pripadnik HV.⁹⁷

Problemi s kojima se suočavala OG „Istočna Posavina“ pokazuju da ona sama nije mogla zaustaviti neprijateljske napade bez veće pomoći ostalih snaga HV-a, konkretno cjelovitih brigada.

TG-3 je 21. srpnja nastavila s napadima. Hrvatske snage odbile su napade na istočnom dijelu bosanskobrodske bojišnice na pravcu Liješće – Strug i na središnjem dijelu kod sela Zborište, gdje su u protunapadu 23. srpnja, 101. brigada HVO-a i 2. „A“ brigada HV-a, stavile pod nadzor Obodni kanal i probile neprijateljsku liniju na dubini od jednog kilometra. Daljnji prodor hrvatskih snaga zaustavila je TG-3.⁹⁸ Kratkotrajno zatišje na bojišnici potrajalo je do 30. srpnja. Srpskim snagama je napredovanje bilo otežano na pravcu prema uzvišenim kotama Bijelo Brdo i Kostreš, zbog toga su 30. srpnja pokušale izvesti obuhvatni napad na istočnom dijelu bojišta iz pravca Donje Liješće – Vinska – Unka – Kuljenovci, koji je odbijen. Ponovni pokušaj TG-3 31. srpnja iz smjera Liješće – Struga – Kričanovo također je završio neuspjehom.⁹⁹

Razdoblje do 5. kolovoza uglavnom je proteklo uz razmjenu slabije pješake vatre, bez većih promjena na bojišnici. Zapovjedništvo OG „Istočna Posavina“ procijenilo je da postrojbe VRS-a namjeravaju uz snažnu topničku podršku i upotrebom oklopno-mehaniziranih snaga izvršiti proboj s konačnim ciljem izbijanja na rijeku Savu. Želeći spriječiti namjere TG-3 Zapovjedništvo OG odlučilo je kombiniranim topničko-pješakim napadom, na svim dijelovima postojeće bojišnice, nanijeti neprijatelju što veće gubitke u živoj sili i materijalno-tehničkim sredstvima, razbiti ga na prednjem kraju i odbaciti što je više moguće u dubinu s ciljem izbijanja na liniju: Kamen – Obodni kanal – Vinska – tt 137 – kota 166 – kota 142 – kota 112 – Bare – Begluci – Rašičići – Kalačka. Za napad su određene: 108. brigada HV-a, dijelovi 101. brigade HVO-a, 1. bataljun 103. brigade HVO-a, TG-145 HV-a, TG-109/135, ojačana satnija 2. „A“ brigade ZNG-a, 139. samostalni motorizirani bataljun HV-a i Riječka satnija. Ukupno su snage bile ekvivalenta tri lake pješake brigade.¹⁰⁰

⁹⁷ <http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI>.

⁹⁸ Simić, *Operacija Koridor*, str. 274; <http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI>.

⁹⁹ Simić, *Operacija Koridor*, 283.

¹⁰⁰ <http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI>.

Napad, koji će se pokazati kao posljednji pokušaj hrvatskih snaga da promijenjene nepovoljan položaj na bojišnici, počeo je 6. kolovoza u ranim jutarnjim satima. Jedino su snage 108. brigade HV-a izvršile zapovijed i krenule naprijed. U području Struge 1. bataljun ostvario je pomak prednjeg kraja za oko 700 metara i na dostignutoj liniji pretrpio snažnu topničku vatru i gubitke od 4 poginula i 37 ranjenih, dok je 3. bataljun u pokušaju napredovanja imao jednog poginulog i 4 ranjena. Ukupno je brigada 6. kolovoza imala šest poginulih i 57 ranjenih pripadnika. Ostale postrojbe nisu izvršile zapovijed i ostale su na polaznim položajima. Novi napad planiran za 7. kolovoza nije izveden.¹⁰¹ Ovaj napadni pokušaj OG „Istočna Posavina“ pokazao je da je 108. brigada HV-a u tom trenutku bila jedina kvalitetna postrojba u „interesnoj zoni“ (kako je kolokvijalno nazivano posavsko ratište), koja je izvršavala zapovijedi i na koju je Operativna grupa mogla sigurno računati u borbenim djelovanjima.

Do sredine kolovoza na cijeloj bojišnici je uglavnom izmjenjivana topnička vatra uz djelovanje iz pješačkog naoružanja bez većih pomicanja linije na položajima, a TG-3 nije uspjela ostvariti planirani tempo napada te je zadržana na dotadašnjim linijama.¹⁰²

Zapovjednik TG-3 VRS-a Slavko Lisica, 16. kolovoza odlučio je ponovno pokrenuti vlastite postrojbe u napad: „Odlučio sam: Izvršiti napad u zoni, grupisati gs (glavne snage, o. a.) pravcem: Bijelo Brdo – Kostreš – Koraće – Ukrinari, a pomoćne snage pravcem: Bosanski Lužani – Novo Selo i Unka – Gornje Kolibe – Kričanovo, sa ciljem, uz avijacijsku i artiljerijsku podršku, bočnim napadom razbiti neprijatelja, produžiti napad datim pravcima, odbiti eventualne protivnapade i izbiti na liniju: Struge – Kričanovo – Novo Selo – rijeka Sava, gdje učvrstiti postignuti uspjeh i stvoriti uslove za produženje napada do izbijanja na rijeku Savu na čitavom frontu“.¹⁰³

Od 18. kolovoza TG-3 izvodi napade duž cijele linije obrane Bosanskog Broda. U području sela Gornje Kolibe probijena je obrambena linija i hrvatske snage su potisnute oko 1,5 km u dubinu. Angažiranjem dodatnih snaga iz sastava 101. brigade HVO-a u poslijepodnevnim satima neprijatelj je vraćen na početnu liniju. Napadne aktivnosti TG-3 je izvodila i sljedećeg dana na pravcima Zborište i Gornje Kolibe, te Bijelo Brdo – Blaževića selo, ali nisu postigle bitan pomak.¹⁰⁴ Nakon neuspješnog napredovanja zapovjednik TG-3 odlučio je promijeniti napadni manevar: „Proučavajući situaciju, došao sam do zaključka da Bijelo Brdo pada onog momenta kad naše snage izbiju na Kostreš. Na taj način izbjegavamo frontalni napad na dobro utvrđeno Bije-

¹⁰¹ Ibid.; Marijan, *Graničari*, 213.

¹⁰² Simić, *Operacija Koridor*, str. 295.

¹⁰³ Ibid, 306.

¹⁰⁴ <http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI>.

lo Brdo, izbjegavamo nepotrebne gubitke, vršimo obuhvat Bijelog Brda iz pravca sjeverozapada i sa Kostreša, iz rejonu kote 183 možemo da efikasno djelujemo s leđa ustaškim snagama na Bijelom Brdu, koje bi se tako našlo u poluokruženju.“¹⁰⁵ Prema novoj napadnoj zamisli svog zapovjednika, TG-3 je 25. kolovoza bez topničke pripreme (što je iznenadilo hrvatske snage jer do tada su napadi topništvom alarmirali snage branitelja) od ranog jutra prešla u napad na čitavoj bosanskobrodskoj bojišnici s glavnim ciljem da preuzme kontrolu nad brdom i selom Kostreš. Snage TG-3 osvajale su postupno bunker po bunker i poslije niza ponovljenih napada, u poslijepodnevnim satima, zauzele Kostreš. Ovaj uspjeh je uvelike doprinio njihovom borbenom moralu.¹⁰⁶ Nakon pada Kostreša hrvatske snage na potezu Bijelo Brdo – Bosanski Dubočac dovedene su u vrlo nepovoljan položaj i samoinicijativno su se povukle. Postrojbe TG-3 16. kolovoza zauzele su Bijelo Brdo, dominantnu točku koja je pružila povoljne uvijete za daljnji napad prema Bosanskom Brodu.¹⁰⁷ OG „Istočna Posavina“ uvela je svježe snage iz sastava 157. brigade HV-a, 3. „A“ brigade HV-a, 153. TG HV-a i jednu satniju 108. brigade HV-a na bosanskobrodsku bojišnicu, kojima je stabilizirana linija obrane.¹⁰⁸

Od 28. do 30. kolovoza TG-3 je učvršćivala svoje položaje i vršila pripreme formiranja borbenih grupa za nastavak napada. Pokušaj zapovjedništva TG-3 da od najboljih boraca formira udarnu Borbenu grupu nije uspio. Kao pojačanje TG-3 uvedena je 16. kmtbr sa zadatkom izvođenja napada sa istočne strane bosanskobrodске bojišnice, surađivanja sa snagama TG-3 te olakšavanja daljeg prodora prema Bosanskom Brodu.¹⁰⁹

Početak rujna pritisak TG-3 na hrvatske snage iz više smjerova na bosanskobrodskoj bojišnici ostao je bez ikakvog uspjeha. Srpske snage izvele su 8. rujna tenkovsko-pješački napad i ušle u selo Struga, istočno od Bosanskog Broda ali se povlače nakon protunapada 108. brigade HV-a. Sljedećeg dana u pomoć pripadnicima HV-a i HVO-a, stiglo je 6 autobusa pripadnika HOS-a (Hrvatske obrambene snage) pod zapovjedništvom Ante Prkačina. Odmah po dolasku stavili su se na raspolaganje zapovjedništvu OG „Istočna Posavina“.¹¹⁰

Obranu hrvatskih snaga u kritičan je položaj dovelo samovoljno izvlačenje određenih postrojbi. Taktičke grupe 137 i 150 HV-a, kao i 124. brigada HV-a iz Vukovara napustile su položaje bez zapovijedi, čime je linija obrane Bosanskog Broda dovedena u teško stanje. Dežurni operativni časnik OG

¹⁰⁵ Slavko Lisica, *Komandant po potrebi* (Sombor, 1995), 140.

¹⁰⁶ Simić, *Operacija Koridor*, 320.

¹⁰⁷ Ibid, 325.

¹⁰⁸ <http://www.slobodanpralj.com/MATERIJALI>.

¹⁰⁹ Simić, *Operacija Koridor*, 327-334.

¹¹⁰ <http://www.slobodanpralj.com/MATERIJALI>.

„Istočna Posavina“ u svom izvješću Izdvojenom zapovjednom mjestu Operativne zone Osijek u vezi samovoljnih napuštanja bojišnice naglasio je: „Molimo vas da nam više ovakve postrojbe ne šaljete jer od njih imamo više štete nego koristi“.¹¹¹

Od 12. do 15. rujna snage TG-3 napravile su pomak na zapadnim prilazima Bosanskom Brodu. Zauzele su sela Gornje Barice, Lipica, Gložik i Gašnjača krenuvši u napad bez vatrene pripreme.¹¹² Privremeno zaustavljanje napada TG-3, koje je uslijedilo, omogućilo je stabiliziranje obrambenih linija kod hrvatskih snaga. Kao pojačanje je 26. rujna uvedena Taktička grupa 121. brigade HV-a iz Nove Gradiške, koja je preuzela obrambenu liniju Potočani – Koraće - Lipica sa zadatkom da aktivnom obranom neprijatelju nanese što veće gubitke i učvrsti obranu. S intenzivnim napadom na području cjelokupnog međurječja Ukrina-Sava TG-3 je nastavila 29. rujna kada je privremeno ugrozila jedno od glavnih uporišta obrane Bosanskog Broda, selo Koraće. Energičnim protunapadom hrvatskih snaga, prvenstveno TG 121 HV-a, neprijateljski napad na Koraće je odbijen.¹¹³

Posljednju fazu bitke za Bosanski Brod, od 30. rujna do 6. listopada 1992. s hrvatske strane dočekalo je približno 2.500 boraca nasuprot 19.960 boraca TG-3 VRS-a. Hrvatske snage činili su 101. i 103. brigada HVO-a, 108. brigada HV-a, Taktičke grupe 121. i 111. brigade HV-a, Bobbene grupe 109 i 102 i satnija 2. „A“ brigade ZNG-a, ukupne jačine tri lake pješačke brigade.¹¹⁴ Od 30. rujna do 2. listopada TG-3 je utvrđivala dostignute položaje i sređivala borbeni poredak za daljnji napad. Sve postrojbe TG-3 izvršavale su izvidanje i 3. listopada organizirale zajednički napad na Koraće, Sijekovac i Novo Selo, glavna uporišta obrane hrvatskih snaga u bosanskobrodskoj općini.¹¹⁵ U međuvremenu, 1. listopada, 109. brigada HV-a također se samovoljno izvukla s bojišnice čime je ugrožen bok 108. brigadi HV-a. Do kraja dana napušteni položaj je preuzela satnija 2. „A“ brigade ZNG-a. Na stadionu u Sijekovcu 4. listopada koordinirano je djelovanje 108. brigade HV-a, ojačane satnije 2. „A“ brigade ZNG-a i 101. brigade HVO-a. Posljednje dvije postrojbe su izvele protunapad na pravcu Novo Selo – Zborište.¹¹⁶ Prilikom protunapada satnija iz sastava 2. „A“ brigade uspijeva se probiti do Zborišta, ali tamo nailazi na izuzetno snažan otpor brojčano i tehnički nadmoćnijeg neprijatelja koji preusmjerava napad na pravac Gornje Kolibe - Kričanovo i velikom brzinom

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Simić, *Operacija Koridor*, 346-351.

¹¹³ <http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI>.

¹¹⁴ Zovak, *Rat u Bosanskoj*, 406; Marijan, *Graničari*, 227.

¹¹⁵ Simić, *Operacija Koridor*, 367-371.

¹¹⁶ Marijan, *Graničari*, 234-236.

napreduje prema Bosanskom Brodu. Iako je bila nedovoljno popunjena ljudstvom i tehnikom, satnija 2. „A“ brigade, uz određene poteškoće i gubitke, uspjela se izvući iz Zborišta.¹¹⁷ Slijedeći postrojbu u povlačenju, srpske snage su prešle Obodni kanal i s pješaštvom s boka napale 2. bataljun 108. brigade koji se u strahu od okruživanja počeo izvlačiti u Slavonski Brod, što su 5. listopada učinile i preostale snage 108. brigade. Položaj su pokušale preuzeti 101. brigada HVO-a i dijelovi 3. „A“ brigade ZNG-a, ali prodor neprijatelja u Bosanski Brod nisu mogle zaustaviti i do kraja dana su se izvukle na lijevu obalu rijeke Save.¹¹⁸ Na bosanskobrodskoj bojišnici u području sela Sijekovac i Koraće ostale su snage 157. brigade HV-a i TG 111, posljednje hrvatske snage na ovoj bojišnici koje su se organizirano povukle preko rijeke Save.¹¹⁹

Sve srpske postrojbe TG-3, ojačane oklopnim sastavima, 6. listopada nezadrživo su napredovale na sjever prema Bosanskom Brodu. Glavne snage TG-3 su do kraja dana izbile na most na rijeci Savi, koji povezuje Bosanski sa Slavanskim Brodom, čime su privede kraju treću etapu operacije „Koridor 92“ sa 47 dana zakašnjenja.¹²⁰

Prema mišljenju zapovjednika Slavanskog bojišta, osnovni uzrok gubitka Bosanskog Broda i cijelog mostobrana bila je samovolja zapovjedništva 108. i 3. „A“ brigade HV-a te 101. brigade HVO-a koje su se samovoljno izvukle s bojišnice. No traženje krivca na taktičkoj razini nije uzelo u obzir da je neprijatelj podcijenjen čak četverostruko, jer Treća taktička grupa VRS-a nije imala oko 5000 ljudi i oklopni bataljun kako su glasile obavještajne procjene, već je bila jačine divizije s otprilike 20.000 boraca.¹²¹

Padom Bosanskog Broda završile su borbe većeg intenziteta na Posavskoj bojišnici. Do prosinca su odbijeni pokušaji VRS-a da zauzme oraško-šamački „džep“, štoviše, sredinom mjeseca, napadom Taktičke grupe 2. „A“ brigade HV-a u suradnji s postrojbama 101. brigade HVO-a (jedna bojna i dio oklopne bojne) i dragovoljcima iz 153. brigade Hrvatske vojske, na neprijateljske borbeno položaje u selu Vučilovac, hrvatske snage su zaposjele i utvrdile liniju bojišnice između Vučilovca i Krepšića, čime je „koridor života“ Republike Srpske sveden na svega nekoliko kilometara širine.¹²²

¹¹⁷ 2. Gardijska brigada Hrvatske Vojske Gromovi (Zagreb, 2011), 238.

¹¹⁸ Marijan, *Graničari*, 236-239.

¹¹⁹ <http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI>.

¹²⁰ Simić, *Operacija Koridor*, str. 377.

¹²¹ Marijan, *Graničari*, 241-242.

¹²² 2. Gardijska brigada Hrvatske Vojske, 245.

Zaključak

„Napad, koji je najснажњи облик ратовања, афирмира морал и једини може довести до побједе. Обрана је слабији облик јер распршава ресурсе, поткопава иницијативу према непријателју и према томе је једино прихватљива као предујет за протунапад“.¹²³ Споменућа норма вођења рата коју је категоризирала војна повјест може се адекватно примјенити на ангажман хрватских снага и опћенито на сукоб у Босанској Посавини 1992. Неуспоредива надмоћ у лјудству и материјално-техничким средствима код српских снага омогућавала им је непријепорну иницијативу у диктиранју нападних активности у Босанској Посавини. С друге стране хрватске снаге, већином оградичене на обрану, нису могле парирати вишеструко надмоћнијем непријателју те је њихова позиција све више слабила како је непријателј интензивирао своје активности.

Тражење кривца за пораз које је услједило није се водило у реалним категоријама у којима би се испитао војни аспект сукоба. Босанска Посавина у већини случајева носи стигму политичког договора и издaje која се огледа у тврдњи да усрпкос повољном положају предсједник Републике Хрватске Франјо Туђман паралелним заповједним линијама наређује повлачење HV-а и HVO-а из Босанске Посавине, што омогућује српским снагама да се споје и успоставе коридор као виталну комуникацију између SRJ и дијелова Хрватске и БиH под српском окупацијом. Тврдња како је Босанска Посавина пала услјед политичких договора између Хрватске и Србије аргументира се споразумом од 6. свибња 1992. између челника Хрватскога вијећа обране Мате Бобана и челника Српске републике БиH Радована Караджића у Гразу, који је у својој бити, као што је у њему и назначено, био споразум о примирју под контролом Европске Заједнице. Чинјеница да је након споразума између Бобана и Караджића ескалирао рат између Хрватског вијећа обране и Војске Републике Српске, који је трајао све до касне јесени 1992., јасно показује како договор о прекиду ватре није испоштован и да политичког договора није било. Уосталом, нити једна од точака које су наведене у споразуму није испоштована: граница у граду Mostaru, разграницење на подручју Kupresa (који није препуштен хрватској страни него је ослобођен у операцији Цинсар тек 1994.) и Босанске Посавине гдје се требало водити рачуна о компактности територија, инзистирање на арбитражном разграницењу које се требало извршити до 15. свибња 1992. и престанак оружаног сукоба између Хрвата и Срба на територију БиH.¹²⁴ Борбе вођене у долини Neretve, Босанској Посавини и граду Jajcu додатно потврђују непостојање наводног политичког договора између хрватских и српских политичких представника на штету Босанске Посавине.

¹²³ Hew Strachan, *European Armies and the Conduct of War* (London, 2005), 2.

¹²⁴ Zovak, *Rat u Bosanskoj*, 140.

Temeljita raščlamba pokazuje da je situacija mnogo kompleksnija u odnosu na pojednostavljene, naknadne konstrukcije. Uočljivo je da je bojište u Bosanskoj Posavini, s obzirom na ravničarski teren i nadmoć neprijatelja bilo prezahtjevno za snage HV-a i HVO-a koje su na njemu angažirane. Kod postrojbi HVO-a, koje su toj fazi bile najbliže milicijskoj organizaciji, postojao je veliki problem nezainteresiranosti za djelovanja izvan vlastitog područja, pogotovo nakon što su ga izgubili. VRS je na to područje rasporedila uglavnom oklopne i motorizirane postrojbe, koje su posjedovale znatno veću vatrenu moć i pokretljivost u odnosu na hrvatske snage. Radilo se o najkvalitetnijim postrojbama koje je VRS tada imala. 1. krajiški korpus s višemjesečnim ratnim iskustvom u zapadnoj Slavoniji bio je daleko snažniji neprijatelj od snaga Operativne grupe *Doboj* koje su hrvatske snage porazile u svibnju, kada su postigle najveće uspjehe na Posavskom bojištu. Nerazmjer je bio pogotovo bitan kada se radilo o oklopnim brigadama, jer je bojište većinom bilo tenkovski prohodno područje. Većinu uspjeha VRS je postigla upravo korištenjem oklopništva i topništva, čemu hrvatske snage nisu dugoročno mogle parirati. Prilikom analize rata u Bosanskoj Posavini potrebno je naglasiti da su istovremeno trajale borbe na južnom bojištu gdje je bio razmješten dobar dio kvalitetnih postrojbi Hrvatske vojske, kao i preustroj Hrvatske vojske kojim se smanjivalo brojno stanje, što je sasvim sigurno otežalo pomoć Operativnoj grupi „Istočna Posavina“.

Sa stajališta operativnog umijeća, uzrok okupacije Posavine je u nerazmjernom odnosu snaga isključivo na štetu branitelja. S prilagođenim ustrojem i realno postavljenim planom VRS uspijeva ostvariti nadzor nad Bosanskom Posavinom bez šireg područja Orašja. Uz vojnu opremljenost značajno je naglasiti i prednost u operativnoj osnovici s koje se projicirala vojna moć. Naime, srpske snage su svoju vojnu moć projicirale iz mjesta (središta), bilo usmjerenim raspršivanjem ili usredotočenjem, i to bez savladavanja velikih prepreka, a hrvatske snage upravo suprotno - usmjerenim manevrom preko velike prepreke (rijeka Sava). Neki u tome vide glavni uzrok pada, odnosno srpske okupacije većeg dijela Bosanske Posavine.¹²⁵ O nemogućnosti obrane „koridora“ svjedoči i izjava načelnika Glavnog stožera Hrvatske vojske, generala Antona Tusa, na sastanku održanom 16. lipnja 1992. u Predsjedničkim dvorima: „Sada vam je situacija takva da Srbija i jasno srpska, da tako kažemo, srpska republika u Bosni i Hercegovini ostala je bez međusobne komunikacije, životna veza je ovladavanje komunikacijom. Najrealnije je da će to pokušati i uspjeti u ovom dijelu sjeverne Bosne, odnosno posavskom dijelu.“¹²⁶

¹²⁵ Davor Domazet-Lošo, „Kako je pripremana agresija na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu ili preoblikovanje JNA u srpsku imperijalnu silu“, *Nacionalna sigurnost i budućnost* 1 (2001), 108.

¹²⁶ Zapisnik sa sastanka održanog 16. lipnja 1992. u Predsjedničkim dvorima, 01863427, pre-slika dokumenta u posjedu autora.

Vidljivo je kako general Tus 16. lipnja 1992. nije imao sumnje da će srpska strana ostvariti uspjeh, što upućuje na procjenu kako se „koridor“ nije mogao zauzeti i držati u tadašnjem odnosu snaga.

Buduće znanstvene analize rata u Bosanskoj Posavini možda će učvrstiti realnije kriterije za ocjenu rata na ovoj bojišnici i doprinijeti njegovoj demistifikaciji, čime bi ova tema izgubila kontroverzni karakter.

Popis kratica

1. KK – Prvi krajiški korpus

BG – borbena grupa

BIH – Bosna i Hercegovina

br. – brigada

HV – Hrvatska vojska

HVO - Hrvatsko vijeće obrane

HZBP – Hrvatska Zajednica Bosanska Posavina

HZHB - Hrvatska Zajednica Herceg-Bosna

IKM – Istureno komandno mjesto

JNA – Jugoslavenska Narodna Armija

OG – operativna grupa

OGIP – Operativna grupa „Istočna Posavina“

OZ – Operativna zona

SDS – Srpska demokratska stranka

SRBIH - Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina

TG – Taktička grupa

TO – Teritorijalna obrana

VP – Vojna policija

VRS – Vojska Republike Srpske

Citirana literatura i izvori

2. *Gardijska brigada Hrvatske Vojske Gromovi*, Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Glavni stožer Oružanih snaga RH, Zagreb 2011.

Balkan Battlegrounds: A Military History of the Yugoslav Conflict, 1990-1995, Central Intelligence Agency, Office of Russian and European Analysis, Washington, DC 20505, May 2002.

Charles Schraeder, *Muslimansko-hrvatski građanski rat u Srednjoj Bosni*, Zagreb, 2004.

Davor Domazet-Lošo, „Kako je pripremana agresija na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu ili preoblikovanje JNA u srpsku imperijalnu silu“, *Nacionalna sigurnost i budućnost*, 1/2001, Zagreb, 2001.

Davor Marijan, „Vještački nalaz: o ratnim vezama Hrvatske i Bosne i Hercegovine (1991.-1995.)“, *ČSP*, 2/2004, Zagreb, 2004.

Davor Marijan, „Bosna i Hercegovina 1991.-1995.- u godinama nesvršenog rata“, *Status*, 3/2004, Mostar, 2004.

Davor Marijan, *Graničari – Prilog za ratni put 108. brigade Zbora narodne garde Republike Hrvatske*, Slavonski Brod, 2006.

Davor Marijan, *Slom Titove armije: Jugoslavenska narodna armija i raspad Jugoslavije 1987.-1992.*, Zagreb, 2008.

Dragan Lukač, *Ratni zločini u Bosanskoj Posavini: (1992.-1995.)*, Zagreb-Orašje, 1997.

Hew Strachan, *European Armies and the Conduct of War*, London, 2005.

Ivica Lučić, „Bosna i Hercegovina od prvih izbora do međunarodnog priznanja“, *ČSP*, 1/2008, Zagreb, 2008.

Jerko Zovak, *Rat u Bosanskoj Posavini 1992.*, Slavonski Brod, 2009.

Josip Jurčević, Ekspertiza za potrebe MKSJ: *Bosna i Hercegovina 1990.-1995. godine*, Zagreb, 2008.

Karlo Rotim, *Obrana Herceg Bosne 2, Široki Brijeg*, 1998.

Kasim Begić, *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do daytonskog sporazuma (1991-1996)*, Sarajevo, 1997.

Kronologija rata, Hrvatski informativni centar, Zagreb, 1998.

Marjan Đorđić, *Bosanska Posavina (povijesno zemljopisni pregled)*, Zagreb, 1996.

Miroslav Tuđman, *Istina o Bosni i Hercegovini; dokumenti 1991. – 1995.*, Zagreb, 2005.

Saša Mrduljaš, „Prostorno-demografsko određenje etničkog i političkog pojma Bosanske Posavine“, *Nova prisutnost*, 7/2009, Split 2009.

Slavko Lisica, *Komandant po potrebi*, Sombor, 1995.

Slobodan Praljak, *Pad Bosanske Posavine 1992. godine*, Zagreb, 2007.

Službeni glasnik Republike Srpske, broj 22., 26. 11. 1993.

Novica Simić, *Operacija Koridor-92*, Banja Luka, mart 2011.

Zapisnik sa sastanka održanog 16. lipnja 1992. g. u Predsjedničkim dvorima, 01863427.

Zdenko Radelić, Davor Marijan, Nikica Barić, Albert Bing, Dražen Živić, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, Zagreb, 2006.

Želimir Latković, Davor Marijan i drugi, *Zapovjedni vrh JNA: siječanj 1990. - svibanj 1992.*, ur. Ante Nazor – Ivan Brigović, Zagreb, 2011.

http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/BOSANSKA%20POSAVINA%20-%20KRONOLOGIJA%20DOGADJANJA%20OZUJAK-LISTOPAD%201992/bosanska_posavina_kronologija_dogadjanja_ozujak-listopad_1992.pdf, pristup ostvaren 24. lipnja 2012.

Summary

THE ANALYSIS OF THE MILITARY CONFLICT ON THE BOSNIAN- POSAVINA BATTLEFRONT IN 1992

The demise of the socialist system and the establishment of a multi-party system in 1990 allowed the articulation of national policies in Bosnia and Herzegovina. They created a set of opposing political concepts which finally led to the beginning of a conflict started by the JNA and Serbian Democratic Party. On the basis of available documents, literature and scholarly publications, the author analyzes the course of waging the war on the Bosnian Posavina battlefield in 1992. During that year some of the largest battles in the course of the entire Homeland War - engaging more than 70,000 troops on both sides - occurred in the strategically most important area of northern Bosnia and Herzegovina, the Bosnian Posavina region. These events are viewed within the context of combination of all the elements contributing to the situation on the battlefield. Some authors have argued that the Serb side owed their victory to a secret political agreement, disregarding the military aspect of the conflict, but there is no direct evidence to support this theory. To abstract a war from the context in which it is fought and to study its course as a game means to ignore a dimension essential to the understanding not simply of the war itself, but of the societies which fought it.

A complete and thorough analysis points to a more complex situation. The overwhelming superiority in manpower and in mechanized and armoured troops enabled the Army of Republica Srpska to dictate fighting maneuvers in which the combined forces of the Croatian Army and Croatian Defence Council could not compete in a long term. This work aims not only at providing a military narrative, but also at analyzing the complex parallel processes that had an influence on the final outcome of the conflict.

Key words: Homeland war, Republic of Croatia, Bosnia and Herzegovina, Bosnian Posavina, Army of Republika Srpska, Croatian Defence Council, Croatian Army

